

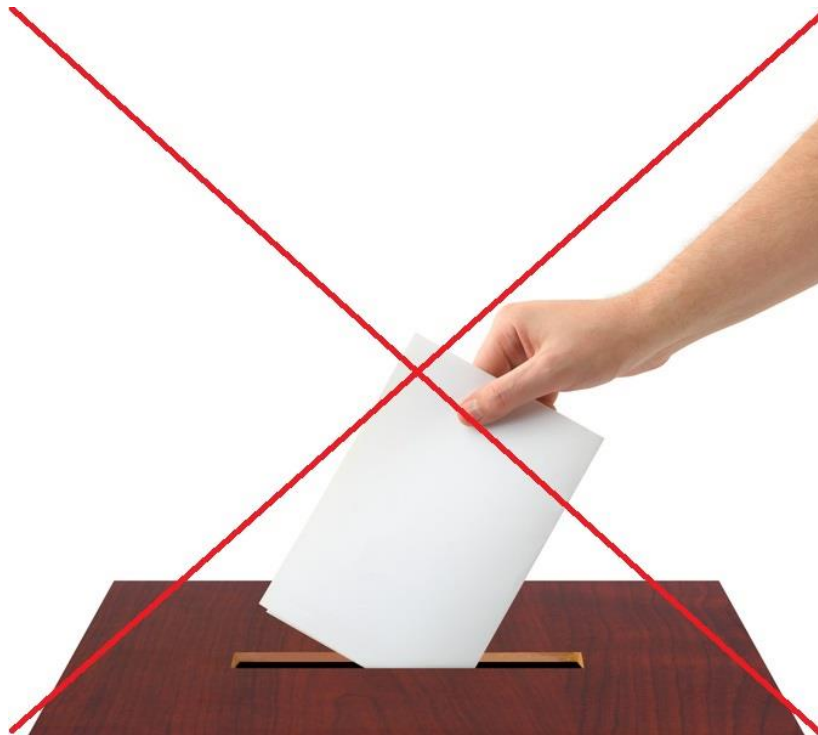
POLICYSOLUTIONS

**FRIEDRICH
EBERT**
STIFTUNG

Büro Budapest

Ők nem szavaznak ma Magyarországon

A Friedrich Ebert Alapítvány és a Policy Solutions elemzése a
magyarországi nemszavazókról

2013. november

Vezetői összefoglaló

A **Policy Solutions** politikai elemző intézet a **Friedrich Ebert Alapítvánnyal** együttműködve arra vállalkozott ebben a tanulmányban, hogy felderítse, **kik azok ma Magyarországon, akik rendszeresen nem vesznek részt a választásokon, és milyen okai vannak a politikától való eltávolodásnak.**

Magyarországon a rendszerváltás óta lezajlott hat országgyűlési választás első fordulóján változó arányban vettek részt a választásra jogosultak, de a részvétel többnyire 60 és 70% között ingadozott, tehát az állampolgároknak alkalmanként mintegy 30-40%-a nem szavazott. **Ez azt jelenti, hogy 2,4 millió – 3,2 millió választópolgár rendszeresen nem járul az urnák elé az elmúlt huszonhárom évben.**

Az országgyűlési választások alkalmával nem szavazó populáció alapvetően két részpopulációból áll: a következőket (sohasem) szavazó politikailag passzív állampolgárokból és a szituatív nemszavazókból. Becslésünk szerint a választók mintegy negyede, **2 millió állampolgár tartozik az első csoportba, ők a következőket nemszavazók.** A többi távolmaradó (a lakosság 5-20%-a) pedig egy adott választás során nem szavaz. Ennek lehet objektív oka is, például beteg, lakóhelyétől távol van a szavazás napján, de lehet politikai oka is, például a korábban támogatott pártjával nem elégedett, de annyira mégsem elégedetlen, hogy annak ellenzékére szavazzon, így inkább távol marad.

A nemszavazók társadalmi háttere

A 2012-es European Social Survey felmérés adatai alapján kijelenthető, hogy a szavazási hajlandóságra a legnagyobb hatással az ideológiai elkötelezettség van. A magukat akár karakteresen baloldalinak, akár határozottan jobboldalinak tartók egyaránt kimagasló arányban mennek el szavazni. **Ugyanakkor a magukat jobboldalinak vallók körében rendre mintegy 10 százalékponttal magasabb a választói részvétel,** mint a magukat az ideológiai skálán ugyanennyire a szélső pólusra, csak éppen a baloldalra helyezők körében. Kifejezetten alacsony, csupán 50 százalékos a részvétel ugyanakkor azoknak a körében, akik nem is értik, mit jelent a politikai bal- és jobboldal fogalma.

A választók aktivitását másodsorban a demokratikus rendszer iránti elkötelezettség befolyásolja. Azok, akik számára nagyon fontos, hogy demokratikus országban éljenek (az összes megkérdezett mintegy háromnegyede) az átlagosnál magasabb arányban járulnak az urnákhoz, velük szemben a demokráciával szemben többé-kevésbé szkeptikusak alighanem a választásokkal kapcsolatban is fenntartásokkal viseltetnek, így nem meglepő, hogy körükben a 60%-ot sem éri el a részvételi arány.

A részvétel harmadik meghatározója a szűkebb-tágabb környezetbe való beágyazottság. **Azok, akik valamilyen közösségnek tagjai - legyen az legszűkebb körű és legszorosabb kapcsolattól, a családtól kezdve a tágabb és lazább kapcsolatokig, mint például baráti társaság vagy vallásos közösség - mindig aktívabb szavazók a magányosoknál.** Látható, hogy a magányosság vagy gyenge kisközösségi kapcsolati beágyazottság óhatatlanul az egész társadalom szövetébe történő kisebb integráltságot jelent, márpedig a parlamenti választás éppenséggel az osztársadalmi kérdéseket érintő döntésekbe való beleszólás lehetőségét biztosítja, azaz az alacsonyabb szintű integráltság törvényszerűen alacsonyabb szintű igénnyel jár együtt annak az alakulásába beleszólni, amelynek csak másoknál kisebb involváltsággal vagyunk részesei.

A választói részvételt befolyásoló tényezők sorában a negyedik és ötödik helyen közismert jelenségek, az életkor és az iskolai végzettség szerepelnek. Az életkor emelkedésével párhuzamosan a szavazási hajlandóság is egyre emelkedik, és 60 év körül éri el csúcspontját. Az iskolázottsággal kapcsolatban pedig közismert tény, hogy minél magasabb végzettségű csoportokat vizsgálunk, annál magasabb részvételi arányokkal találkozunk.

Szintén befolyásolja a részvételi hajlandóságot a „civil kurázi”, amely magában foglalja például a demonstrációkon való részvételt, az egyesületi tagságot vagy bizonyos termékek bojkottálását is. Az aktivitás hiánya bénító erővel hat a választói részvételre, ugyanúgy, ahogy a politikai-jogállami (pl. ENSZ, Országgyűlés, rendőrség) intézményekkel kapcsolatos kisebb-nagyobb fokú bizalomhiány is. **Kisebb mértékben befolyásolja a részvételt a vallási felekezethez való tartozás és a társadalmi mobilitás is.**

A kutatás végkövetkeztetése tehát erősen meglepő abból a szempontból, hogy osztársadalmi szinten érdemben sem az anyagi helyzet, sem a származás, sem pedig a településszerkezet nem befolyásolja mérhetően a szavazási hajlandóságot. Mindez pedig azt is jelenti, hogy a politika nem hagyhatja figyelmen kívül azokat a szavazókat, akikről hagyományosan azt hitték, nem járulnak az urnákhoz országgyűlési, önkormányzati vagy európai parlamenti választáson.

A választási részvétel alakulása megyei szinten

A hat országgyűlési választás részvételi adatainak elemzése alapján elmondható, hogy választásról választásra **tendenciaszerűen csökkent a különbség a megyék között, vagyis egyre inkább közeledtek egymáshoz a megyék a részvételi arányokat tekintve.** Míg 1990-ben 23 százalékpontos volt az eltérés a legaktívabb és a lepasszívabb megye részvétele között, addig 2010-ben már mindössze 9 százalékpontra zsugorodott a két

szélsőérték közötti **távolság**, vagyis **két és félszer kisebb, mint a legelső választás alkalmával.**

A homogenizáció ellenére éles elkülönülés mutatkozik a választási részvétel mértékében a megyék két csoportja között. **Az ország nyugati megyéiben és Közép-Magyarországon hagyományosan magas, Magyarország keleti régióiban tradicionálisan alacsonyabb a részvételi hajlandóság.**

A leggyengébben teljesítő megye Szabolcs-Szatmár-Bereg, ahol a hat választás átlagában nem érte el még a **60%-ot sem a választói aktivitás**, emellett a legalacsonyabb átlagos részvételű megyék között kivétel nélkül a kelet-magyarországi megyéket találjuk. Nógrád, Fejér, Pest, Komárom-Esztergom, Heves, valamint Baranya és Zala megyék átlagos részvételi aránya átlaghoz közeli, közülük is Baranya tekinthető a leginkább „átlagosnak” a választási részvétel tekintetében. A részvételi arány szerinti rangsor élmezőnyében a várakozásoknak megfelelően a nyugat- és északnyugat-dunántúli megyéket, illetve a fővárost találjuk. **A három legaktívabb megye – Győr-Moson-Sopron, Vas és Budapest – részvételi aránya a hat országgyűlési választás átlagában is eléri, illetve meghaladja a 70%-ot.**

A dunántúli megyék közül **Vas, Győr-Moson-Sopron és Veszprém** mindvégig az élmezőnybe tartozott az elmúlt hat országgyűlési választáson, azonban mindhárom megyére jellemző tendencia, hogy a kezdeti **kiugróan magas választási részvételei egyre inkább hozzásimultak az ország egészére jellemző részvételi arányhoz.**

Pest megye részvételi mutatója viszonylag szűk intervallumon belül változott a rendszerváltást követő választásokon, ennek ellenére **1994-ben még az ötödik legalacsonyabb, 2010-ben viszont már a második legnagyobb aktivitású** megyéje volt az országnak.

Jelentős javulás figyelhető meg Szabolcs-Szatmár-Bereg megye esetében, amely 1990-ben még sereghajtó, 1994-ben, 1998-ban és 2002-ben pedig utolsó előtti volt a megyék között a választási részvétel tekintetében, am az utóbbi két választás alkalmával sikerült elmozdulnia a lista aljáról, 2010-ben pedig már a középmezőnyben találjuk a korábban utolsó megyét, a számok nyelvén pedig **húsz év alatt 10 százalékponttal javult a megye országos részvételhez mért aktivitási mutatója.**

Érdeemes még kiemelni **Baranya megyét**, melynek részvételi mutatója a legutóbbi, **2010-es választáson jelentősen visszaesett a 2006-oshoz képest**, és az utolsó lett a megyék rangsorában, holott az első öt választás alkalmával mindvégig – ha mérsékelten is, de – az átlagot meghaladó részvételt mutatott, amivel jellemzően közvetlenül az élmezőny mögött végzett a megyék közti rangsorban. **A két választás közötti részvételbeli**

visszaesés elsősorban feltehetőleg a korábbi MSZP-szavazók passzivitásában rejlik. Komárom-Esztergom megyében is leginkább a baloldali szavazók távolmaradásának következménye lehet a megye részvételi arányának az országos átlagokhoz viszonyított csökkenése 2006 és 2010 között.

A választási részvétel jellemzői Budapesten

A főváros az egyetlen olyan területi egység, ahol mindvégig viszonylag egyenletesen magas volt a választási részvétel. A rendszerváltás óta egyetlen olyan választás sem volt, ahol ne haladta volna meg a budapesti részvétel legalább öt százalékponttal az ország egészére jellemző értéket. Ezért nem meglepő, hogy **1998-tól folyamatosan** a főváros részvételi aránya **a legmagasabb a megyék közül.**

Ugyanakkor a főváros sem alkot választási részvétel szempontjából egységes, homogén területi egységet, sőt, **az egyes budapesti kerületek között nagyobb eltéréseket tapasztalunk az aktivitás vizsgálatokor, mint a megyék között.** Miközben az ország legkisebb aktivitású megyéje, illetve a legnagyobb arányban voksoló Budapest között átlagosan 12 százalékpontos eltérést tapasztaltunk, addig a fővároson belül, a legkisebb illetve legmagasabb arányú választási részvételt mutató kerület között ennél **csaknem másfélszer nagyobb, 17,5 százalékpontos különbséget** regisztrálhatunk.

Általánosságban elmondható, hogy **Budán magas, Pesten pedig alacsonyabb a választási részvétel.** Mind a hat budai kerületben a fővárosi átlagnál magasabb az aktivitási mutató, míg a pesti kerületek közül csak a Belvárosra, Zuglóra és a XVI. kerületre igaz ez az állítás, emellett a pozitív irányban legkiugróbb eredményeket produkáló kerületek is kivétel nélkül Budán találhatóak. A két legmagasabb aktivitású kerületben, **a II. és a XII. kerületben átlagosan 80% feletti volt a részvétel,** és kiemelkedően magas még az I. kerület részvételi mutatója is. **A legalacsonyabb részvételi aktivitású kerületek** jellemzően a főváros gazdasági szempontból kevésbé privilegizált, szerényebb helyzetű kerületei: **Józsefváros, Csepel, Kőbánya, Ferencváros és Pesterzsébet.**

A fővárosi kerületekben a választási részvétel meglehetősen kiegyensúlyozott volt 2006 és 2010 között, azaz **a legutóbbi országgyűlési választások alkalmával** számottevően nem változtak a kerületek aktivitási mintázatai. Ez alól kivételt a VII. és a XVI. kerületek jelentenek, közülük **Erzsébetváros esetében** valószínűsíthető, hogy **a két választás között regisztrált jelentős visszaesés mögött a baloldal támogatóinak nagyarányú távolmaradása állhat.**

Az egyes települések választási részvételi adatainak elemzése

Figyelembe véve az összes eddigi demokratikus választást, **40,8%-os eredményével Nyírtét az a magyar település, ahol a legkisebb a választók aktivitása. Sorrendben utána következik Rakaca (41,9%), Beszterec (43,02%), majd Ófehértó (43,7%) és Gyulaháza (43,8%). A szabolcsi kistérség falvai erősen felülreprezentáltak az érintett települések között, ami nem meglepő, hiszen Szabolcs-Szatmár-Bereg megye az utolsó helyen szerepel, ha a megyéket növekvő sorrendbe állítjuk az 1990 és 2010 közötti átlagos részvétel szempontjából.**

Kozmadombja, Ebergőc, Keresztéte, Zalaszombatfa és Terezstenye az az öt település, amelynek lakosai a rendszerváltás óta a legaktívabbak választási részvétel szempontjából: az említett települések mindegyike megközelíti, vagy kis mértékben meghaladja a 90%-os átlagos részvételt. A települések közös jellemzője, hogy **igen kicsik, és kivétel nélkül határ menti településekről van szó.** Egy részük **Nyugat-Magyarországon**, egy részük azonban **az északkelet-magyarországi régióban** fekszik.

Megállapítható tehát, hogy **a kistelepülések között találhatóak mind a legalacsonyabb, mind a legmagasabb részvételi arányú helyiségek.** Ezek alapvetően az ország keleti, illetve nyugati határ menti régióiba összpontosulnak, kiemelten Zala (legmagasabbak), illetve Szabolcs-Szatmár-Bereg megyébe (legalacsonyabbak). **Átlagosan a közepes méretű települések „teljesítenek” legrosszabbul részvételi arány szempontjából a választásokon.** Ennek oka feltételezhetően az, hogy mind a kistelepüléseken a választási hajlandóságot növelő közösségi nyomás, mind pedig az inkább nagyvárosi lakosokat jellemző politikai tudatosság kevésbé érvényesül ezen településtípusoknál.

64,0% és 73,2% között mozog Magyarország megyei jogú városainak átlagos választási részvételi aránya 1990 óta. Figyelembe véve az összes demokratikus választás eredményét, **64,6%-kal átlagosan Tatabányán és Kecskeméten volt a legkisebb a szavazási hajlandóság, míg 73,2%-kal a soproni választók bizonyultak a legaktívabbnak.** A lakosság választási részvételi szokásaira vonatkozó egyik fő megállapítás, mely szerint a dunántúli területek lakossága nagyobb aktivitást mutat, mint a közép, - vagy kelet – magyarországi szavazók, a megyei jogú városok esetében is igazolható.

Az összes megyei jogú városban csökkent a részvétel a legutóbbi országgyűlési választásokon a 2006-os arányokhoz képest: 8,7 százalékpontos visszaesésével Tatabánya ebben az összehasonlításban is sereghajtó, majd Komárom-Esztergom megye székhelyét követi sorrendben Pécs 7,7, Szeged és Salgótarján egyaránt 6,9 és Nagykanizsa 6,2 százalékpontos csökkenéssel.

Négy alföldi város – Hódmezővásárhely, Debrecen, Kecskemét és Nyíregyháza – szavazópolgárainak passzivitása növekedett a legkisebb mértékben. Hódmezővásárhelyen mindössze 1,5 százalékponttal csökkent a részvételi arány 2006-tól 2010-ig, Debrecenben 2, Kecskeméten 2,1, Nyíregyházán 2,8 százalékpontos részvételi visszaesés következett be. **A bemutatott eredmények mögött alapvetően a politikai erőviszonyok 2006 és 2010 közötti átalakulása, vagyis a baloldal jelentős meggyengülése, a Fidesz népszerűségének számottevő növekedése, és a Jobbik megjelenése áll.**

A települések szerkezetét, méretét és elhelyezkedését összevetve a részvételi adatokkal megállapítható tehát, hogy az országos, de a megyei átlagoktól is a legnagyobb eltérést a kistérségekben fekvő falvaknál tapasztalhatjuk. Körükből kerülnek ki mind a szavazási hajlandóságot tekintve legaktívabb, mind a lepasszívabb települések. A megyei jogú városok, megyeszékhelyek, illetve **az 50 ezer főnél nagyobb lakosságú városok eredményei nem mutatnak még csak megközelítőleg sem olyan nagyarányú változásokat a részvételben, mint egyes kis falvak.**

A politikai elemzések során közhelyként szokták emlegetni, hogy a roma lakosság jóval kisebb arányban vesz részt a választásokon, mint a nem roma magyarok. A European Social Survey 2012-es felmérése alapján ez nem volt alátámasztható, ezért az 1990 és 2010 közötti települési választási részvételi arányokat tartalmazó adatbázisok alapján is megvizsgáltuk a kérdést. **A dominánsan romák által lakott települések választói aktivitását vizsgálva azonban mindez megerősítést nyert: nem állapítható meg semmilyen szoros korreláció a településeken lakó kisebbségek aránya és a választási részvétel között.**

Javaslatok a politikai részvétel növelésére

A választási részvétel általános és tartós növekedése a demokrácia minősége szempontjából meghatározó tényező. **A magas részvétel stabilabbá teszi a demokráciát, növeli a kormány és a törvényhozás legitimitását és eredményesebb állampolgári beleszólást tesz lehetővé a közügyekbe.**

A választási részvétel növelésére alkalmas adminisztratív eszközök közül adja magát a szavazás kötelezővé tétele. Ez az intézkedés azonban nem segít feloldani azokat a társadalmi problémákat – a demokratikus intézményrendszerbe vetett bizalom hiányától az iskolázatlanságig –, amelyek a távolmaradáshoz vezetnek. Ennek ellenére a szavazás teljes vagy részleges (pl. első választáskor) kötelezővé tétele akár előnyökkel is járhat, ráadásul nem példa nélküli az Európai Unióban sem. Az

elmúlt években kis híján törvényerőre emelkedő kötelező regisztráció konszenzusos elvetése azonban fontos lépés lenne a fent említett célok elérésében.

Az adminisztratív eszközök mellett számos egyéb lehetőség áll rendelkezésre a politikai részvétel növelésére. Ezek közül talán a legfontosabb **az alapvető politikai és állampolgári ismeretek demokratikus alapokon nyugvó, de természetesen pártsemleges oktatása** – akár már az általános iskolákban. A különböző demokrácia-programok és képzések, **a tankötelezettség korhatárának újbóli megemlése** – illetve visszaállítása –, és az iskolai önkéntes munka szintén eredményezheti a közéleti aktivitás növekedését.

A politikai részvételt az is negatívan befolyásolja, ha az emberek úgy érzik: nincsen beleszólásuk a politikai döntésekbe, azok többsége átláthatatlanul és önérdékből születik. Az elmúlt években különösen meggyengült a társadalmi egyeztetés folyamata, amely azonban korábban sem jutott el széles közönséghez – **minimumprogram lenne tehát az átláthatóbb döntéshozatal megteremtése.**

A demokratikus politikai pártok részéről kulcsfontosságú lenne annak felismerése, mennyire **magára hagyta az északkelet-magyarországi választói csoportokat**, akiket elsősorban a szélsőjobb tudott megszólítani a 2010-es országgyűlési választáson. A demokratikus pártok üzeneteinek jobb célzása, a terepmunka, a kifejezetten a régióknak szóló programok kidolgozása és kommunikációja elhanyagolhatatlan lenne annak érdekében, hogy ne csak a választási részvétel, de a demokratikus pártokra leadott szavazatok aránya is növekedni tudjon.

Bár elemzésünk nem mutat ki érdemi különbséget roma és nem roma származású szavazók aktivitása között, a 2010 és 2013 közötti időközi választásokon – és nem ritkán azt megelőzően is – számos olyan hír érkezett, amely szerint cigány származású szavazókat megvesztegettek pártok vagy politikusok a választás napján. Természetesen óriási hiba lenne ezért a nehéz sorsú embereket kárhóztatni, azonban tenni lehet ellene: például **ösztöndíjprogramok indításával, az integrációs politika komolyan vételével és gyakorlati hatékonyságának növelésével, illetve a cigányság problémáinak megoldása ügyében elkötelezett, hiteles politikusok képzésével.**

Boros Tamás – Kadlót Tibor – Naszádos Zsófia - Varga Áron

A szerzők a Policy Solutions munkatársai

Tartalomjegyzék

Vezetői összefoglaló	2
1. Bevezető	10
2. A nemszavazók társadalmi háttere	11
2.1. Az ideológiai elkötelezettség hatása a nemszavazásra	12
2.2. A demokratikus rendszer iránti elkötelezettség hatása a nemszavazásra	13
2.3. A családi állapot hatása a nemszavazásra	15
2.4. Az életkor hatása a nemszavazásra.....	18
2.5. Az iskolai végzettség hatása a nemszavazásra	19
2.6. A nemszavazás egyéb okai.....	20
3. A választási részvétel alakulása megyei szinten.....	25
3.1. Az országos választási részvétel alakulása.....	25
3.2. A választási részvétel szintjének alakulása megyei szinten	26
3.3. A választási részvétel változásának megyei szintű tendenciái	35
3.4. Nagyobb aktivitásbeli változások az egyes megyékben	37
4. A választási részvétel jellemzői Budapesten	40
4.1. Nagyobb aktivitásbeli változások az egyes kerületekben.....	42
5. Az egyes települések választási részvételi adatainak elemzése	45
5.1. Legalacsonyabb részvételi arányú települések.....	45
5.2. A legmagasabb részvételi arányú települések.....	46
5.3. A választási részvétel sajátosságai az egyes településtípusokon.....	47
5.4. Nagyobb aktivitásbeli változások az egyes megyei jogú városokban.....	50
5.5. Részvételi arány a romák lakta településeken.....	51
6. Javaslatok a politikai részvétel növelése érdekében	55
6.1. Kiindulópontok	55
6.2. Adminisztratív eszközök	55
6.3. Politika és állampolgári ismeretek az oktatásban	56
6.4. Az átláthatóság megerősítése	57
6.5. Politika Észak- és Kelet-Magyarország számára.....	58
6.6. Szegény és/vagy roma szavazók integrálása	59

1. Bevezető

A Policy Solutions politikai elemző intézet a Friedrich Ebert Alapítvánnyal együttműködve arra vállalkozott, hogy felderítse, kik azok ma Magyarországon, akik rendszeresen nem vesznek részt a választásokon, és milyen okai vannak a politikától való eltávolodásnak.

A demokratikus politikai rendszerek fő ismérve az általános választójog biztosítása. Hiába hárultak el azonban a formális akadályok a választásokon való részvétel előtt, ideológiai, társadalmi vagy szociokulturális okok miatt bizonyos társadalmi helyzetű szavazók jelentős tömegei mégsem élnek alapvető jogukkal, nem nyilvánítják ki politikai véleményüket a választásokon. Hipotézisünk az volt, hogy alapvetően a hátrányos helyzetű választók fordulnak el a politikától, ez azonban csak részben látszott igazolódni a kutatás során – és a hátrányos helyzet sokkal inkább a társadalomtól való elszigeteltségben, mint például a vagyoni vagy jövedelmi szegénységben nyilvánul meg.

A kérdés vizsgálata azonban nem csupán adalék a demokrácia kiteljesítéséről szóló elméleti diskurzushoz, komoly gyakorlati konzekvenciákkal is szolgál. Ha ugyanis a politikai döntéshozók felismerik, hogy többé nem számíthatnak a legelesettebbek szavazataira, úgy a továbbiakban megtehetik, hogy döntéseik során figyelmen kívül hagyják érdekeiket. A tanulmány kiválóan igazolja, miért nem megfelelő az efféle szavazatmaximalizáló logika.

A tanulmány alapjait a több tucat európai országban két évente azonos kérdőívvel elkészített 2012-es European Social Survey Magyarországra vonatkozó adatai adják. A felmérés nagyobb mintán készült és így megbízhatóbb, mint az átlagos, hazánkban megszokott országos reprezentatív közvélemény-kutatások. A mintába ugyanis 2014 választó került bele, ám módszertani okok miatt – 176-an nem rendelkeztek választójoggal 2010-ben, további 26 személy pedig nem emlékezett, hogy szavazott-e – az elemzést végül 1822 megkérdezettből álló adatállományon végezhetjük el.

Célunk az volt, hogy feltérképezzük: elsősorban milyen tényezők vezetnek a választástól való távolmaradáshoz. Tanulmányunk első felében ennek megfelelően a tartósan nem szavazók társadalmi hátterét mérjük fel és mutatjuk be. Ezt követően a választási részvétel alakulását elemezzük 1990 és 2010 között megyei szinten, Budapesten, majd pedig érdekességeket emelünk ki a települések részvételi adatainak elemzéséből. Végül pedig javaslatokat fogalmazunk meg politikai szereplők, pártok, illetve a témával foglalkozó újságírók, elemzők és szakértők számára azzal kapcsolatban, hogyan növelhető tartósan, a demokráciát erősítve a választási részvétel Magyarországon.

2. A nemszavazók társadalmi háttere

Magyarországon a rendszerváltás óta lezajlott hat országgyűlési választás első fordulóján változó arányban vettek részt a választásra jogosultak, de a részvétel többnyire 60 és 70% között ingadozott, tehát az állampolgároknak alkalmanként mintegy 30-40%-a nem szavazott. Ez azt jelenti, hogy 2,4 millió – 3,2 millió választópolgár rendszeresen nem járul az urnák elé az elmúlt huszonhárom évben.

Az országgyűlési választások alkalmával nem szavazó populáció alapvetően két részpopulációból áll: a következetesen (sohasem) szavazó, politikailag passzív állampolgárokból és a szituatív nemszavazókból. Becslésünk szerint a választók mintegy negyede, 2 millió állampolgár tekinthető az első fajta, következetes nemszavazónak. A többi távolmaradó (a lakosság 5-20%-a) pedig egy adott választás során nem szavaz. Ennek lehet objektív oka is, például beteg, lakóhelyétől távol van a szavazás napján, de lehet politikai oka is, például a korábban támogatott pártjával nem elégedett, de annyira mégsem elégedetlen, hogy annak ellenzékére szavazzon, így inkább távol marad. Ez utóbbira példa az 1998-as választások rekord alacsony, 56%-os részvétele.

Elemzésünk első részében arra teszünk kísérletet, hogy a következetesen nemszavazók, a politikailag passzív állampolgárok csoportját körülhatároljuk, és feltárjuk, hogy milyen okok játszanak közre passzív viselkedésükben. Az elemzést a több tucat európai országban két évente azonos kérdőívvel és módszertannal készülő European Social Survey (ESS) 2012-es magyarországi adatain végeztük¹. A mintába összesen 2014 válaszadó került be, azonban közülük 176-an a 2010-es választások idején még nem rendelkeztek választójoggal, további 26 személy pedig nem emlékezett arra, hogy szavazott-e, így az elemzést egy 1822 megkérdezettből álló adatállományon végezhetjük el.

Mivel ebben a részmintában a válaszadók 73%-a számolt be arról, hogy részt vett a 2010-es országgyűlési választáson, 27% pedig távolmaradt, ezúttal is a jól ismert helyzettel állunk szemben, hogy a közvélemény-kutatásokból lényegesen magasabb részvételi arányok rajzolódnak ki, mint a valóságos adatok (2010-ben 64,2% volt a ténylegesen szavazók aránya). Ennek az oka nyilvánvalóan a társadalmi normáknak való megfelelési vágy, hiszen a társadalmi elvárás a közügyekben való részvételt írja elő. Így a nyílt „normaszegést” nem vállaló megkérdezetteknek sok esetben könnyebb azt válaszolniuk, hogy voltak szavazni.

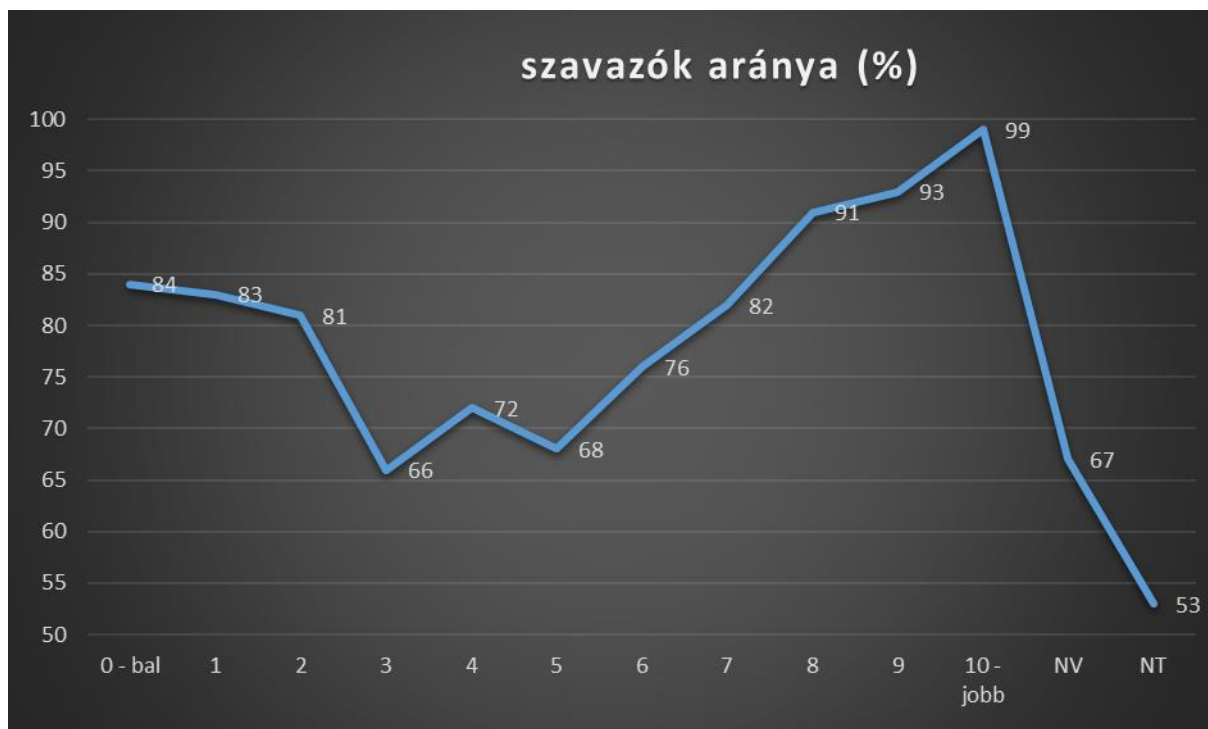
A statisztikai eszközökkel végzett oksági elemzésben közismert jelenség, hogy ha két vizsgált társadalmi tény között látszólag valamilyen kapcsolat van, akkor nem biztos, hogy valóságos összefüggéssel van dolgunk, hanem lehetséges, hogy az elemzésbe be nem vont harmadik társadalmi tény áll a kapcsolat hátterében. Így például jól kirajzolódik az elemzett adatokból,

¹ <http://www.europeansocialsurvey.org/data/country.html?c=hungary>

hogy az egészségi állapotukat jónak tartók alacsonyabb arányban vesznek részt a szavazáson, mint az egészségükkel csak közepesen elégedettek (a szóban forgó részvételi arányok rendre 71, illetve 79 százalékosak). Ha azonban figyelembe vesszük a megkérdezettek életkorát is, akkor világosan kiderül, hogy az egészségi állapot semmilyen kapcsolatban nem áll a szavazói magatartással. Egyszerűen arról van szó, hogy a huszonévesek azok, akik kevésbé aktív szavazók, ugyanakkor kiváló egészségnek örvendenek, vagyis ha pusztán az aktivitás és az egészség kapcsolatát vizsgálnánk, az életkor hatása rejtve maradna, pedig valójában ez munkál a háttérben. Ezen probléma elkerülése érdekében a választói aktivitásra ható lehetséges faktorok hatását nem páronkénti elemzéssel, hanem szimultán módon, sokváltozós technikával (bináris logisztikus regresszióval) elemeztük. Az eredmények könnyebb értelmezhetősége érdekében a tényezőket külön-külön mutatjuk be, megjegyezve, hogy csak ha a sokváltozós elemzés próbáján „átment” szignifikáns hatásról van szó, akkor térünk ki az egyes tényezőkre, látszólagos kapcsolatokat tehát nem interpretálunk. A választási aktivitásra ható tényezőket a hatás erőssége szerinti sorrendben mutatjuk be.

2.1. Az ideológiai elkötelezettség hatása a nemszavazásra

A szavazási hajlandóságra a legnagyobb hatással az ideológiai elkötelezettség van. Amint az I. ábrán jól kirajzolódik, a magukat akár karakteresen baloldalinak, akár határozottan jobboldalinak tartók egyaránt kimagasló arányban mennek el szavazni. Ugyanakkor a magukat jobboldalinak érzők körében rendre mintegy 10 százalékponttal magasabb a választói részvétel, mint a magukat az ideológiai skálán ugyanennyire a szélső pólusra, csak éppen a baloldalra helyezők körében. Ennek az oka alighanem az lehet, hogy pillanatnyilag a radikális jobboldaliaknak van miből választaniuk, így érdemes elmenniük szavazni, a radikális baloldaliak viszont csak mérsékelt baloldali pártok közül választhatnak, ami láthatóan némiképp visszafogja választói aktivitásukat. A szélső pólusokkal szemben a magukat ideológiailag középen állónak, illetve a magukat sem baloldalinak, sem jobboldalinak nem tartók mutatják a leglányháb választói kedvet, ezekben a csoportokban három megkérdezett közül csak kettő megy el szavazni. De még rajtuk is tútesznek azok, akik nem is értik, mi az a baloldal vagy jobboldal: körükben alig 50%-os a részvétel

I. ábra: az ideológia elkötelezettség hatása a választói aktivitásra

Mivel Magyarországon hagyományosan a mérsékelt, középutas ideológiáknak van valódi tömegtámogatottsága, nem meglepő, hogy a skála három középső fokára (tehát abszolút középre vagy attól egyetlen lépéssel balra, illetve jobbra) helyezte magát a válaszadók kerekén fele. Azt is érdemes észrevenni, hogy ez a középre húzódás az elmúlt években felgyorsult: az ESS 2006-os (azonos módszertannal végzett) felmérésében még csak 39%-ot ért el a magukat a három középső fokra helyezők aránya, ami azt vetíti előre, hogy a következő időszakban a választáson résztvevők aránya minden bizonnyal csökkenni fog a korábbi arányokhoz képest. Ugyanakkor a 2006-os ESS elemzés adatfelvétele választási évben történt, ami nagymértékben befolyásolhatta a választók ideológia elköteleződését.

2.2. A demokratikus rendszer iránti elkötelezettség hatása a nemszavazásra

A választók aktivitását másodsorban a demokratikus rendszer iránti elkötelezettség befolyásolja. Azok, akiknek fontos, hogy demokratikus országban éljenek (az összes megkérdezett mintegy háromnegyede) az átlagosnál magasabb arányban járulnak az urnákhoz, a demokráciával többé-kevésbé szkeptikusak pedig alighanem a választásokkal kapcsolatban is fenntartásokkal viseltetnek, így nem meglepő, hogy körükben a 60%-ot sem éri el a részvételi arány.

2. ábra: a demokratikus rendszer melletti elkötelezettség hatása a választói aktivitásra

A 2. ábrán első pillantásra talán nehezen magyarázhatónak tűnik a demokráciával szemben kritikus válaszadók körében megfigyelhető inkonzisztens választói magatartás (például míg a demokratikus elkötelezettséget mérő 11 pontos skálán a magukat a 3. fokra helyezők 60%-a volt 2010-ben szavazni, addig a 4. lépcsőn elhelyezkedőknek csak 48%-a). De ha figyelembe vesszük, hogy a demokrácia meggyőződéses ellenfelei maroknyian vannak (az első 5 fok mindegyikén alig egy-két tucat válaszadó), akkor ezt a hullámzást a kis részminták okozta véletlen ingadozás számlájára írhatjuk, és a simított trendgörbe alapján kijelenthetjük, hogy a rendszer iránti elkötelezettség mértéke gyakorlatilag lineárisan növeli a választási hajlandóságot.

A kauzális statisztikai elemzésben igen elterjedt az egyes hatótényezők külön-külön befolyása mellett ezek együttes jelentkezésekor megmutatkozó extra hatást (az úgynevezett interakciós hatást) is vizsgálni. Egy leegyszerűsített, de könnyen követhető a mindennapi életből vett példával élve: ha 10 évnyi erős dohányzás átlagosan 4 évvel rövidíti meg a férfiak várható élettartamát, 10 évnyi iszákosság pedig 3 évvel, akkor a 10 éven keresztül erősen dohányzó és ivó férfiak várhatóan 10 évvel rövidebb élettartamából 3 év az interakciós hatás. Vagyis egyszerre mindkét káros szenvedély üzése pótlólagos 3 év veszteség kockázatát rejti ahhoz képest, mintha valaki csak egyiket vagy csak másik szenvedély rabja lenne.

A választói aktivitásra ható tényezők esetében a demokratikus elkötelezettség és a karakteres jobboldali álláspont együttesen magasabb választási aktivitást eredményez, mint az a fenti két (egyébként külön-külön is aktivitást serkentő) tényező közvetlen hatásából

következne. Fontos kiemelni, hogy a közös hatás gyengébb a baloldaliak esetében. Míg például a demokratikus elkötelezettség skálán 10-es értéket adó, magukat középre pozicionáló választóknak 72%-a volt szavazni, addig ugyanebben a csoportban a határozott baloldaliaknak 90, az erősen jobboldaliaknak viszont 96%-a. Ugyanez a séma jelenik meg, ha a demokrácia iránti elkötelezettségre vonatkozó kérdésben 9-es, 8-as stb. értéket választók csoportját vizsgáljuk. (Az előbbi esetben például a három arány rendre 69-78-94%). Hangsúlyozni kell tehát, hogy a markánsan jobboldali, demokratikus meggyőződésű polgárok a legaktívabb szavazók Magyarországon, akiknek aktivitása jelentősen felülmúlja a karakteresen baloldali érzelmű választókét.

2.3. A családi állapot hatása a nemszavazásra

A részvétel harmadik meghatározója a szűkebb-tágabb környezetbe való beágyazottság. Azok, akik valamilyen közösség tagjai - legyen az szűkebb családi kapcsolat, vagy tágabb, lazább baráti társaság, vallási gyülekezet - mindig aktívabb szavazók a magányosoknál. A legszűkebb közösséghez tartozás hatását a 3. ábrán láthatjuk. Míg a párkapcsolatban élők 80%-a szavazott a 2010-es választások alkalmával, a társ nélkül élőknek csak kétharmada. Ismételten hangsúlyozzuk, hogy minden bemutatott hatás sokváltozós elemzésből származik, nem lehet tehát arról szó, hogy a párkapcsolatok hatása mögött valójában más tényező, például az életkor közvetett hatása rejlene (a pár nélkül élők nagy része fiatal, és a fiatalok közül közismerten sokan nem szavaznak). Az elemzett összefüggés oka sokféle lehet. Például ha egy pár egyik tagja élénkebben érdeklődik a politika iránt, akkor alighanem gyakrabban szóba hozza a házastársi beszélgetésekben ezt a témát, és megpróbálja meggyőzni a másik felet saját igazáról, ösztönzi őt a szavazásban történő részvételre. Így a másik félben könnyebben kialakul a személyes választói részvétel elfogadottsága, mint enélkül.

3. ábra: a párkapcsolatban élés hatása a választói aktivitásra

A fenti jelenséggel egy típusba tartozik a háztartás nagyságának szerepe a szavazói magatartásra: a legkevésbé aktív az egyedül élők - körükben kétharmados a választói részvétel -, ugyanakkor minden egyes további családtaggal nő a részvétel valószínűsége. A négyfős háztartásokban élőknek már négyötöde aktív. A jelenség oka ebben az esetben is az lehet, hogy családon belül egyetlen politika iránt érdeklődő személy képes másokat is „megfertőzni”, de logikusnak tetszhet az az okfejtés is, hogy míg egy egyedülálló esetében az, hogy melyik párt kerül kormányra - az csak az ő személyes sorsára lesz hatással. Ezzel szemben egy többtagú családban élő joggal érzi úgy, hogy a választás kimenetele rajta kívül további 2-3-4 másik ember életére is kihatással lesz, ami jelentős motivációt jelent a részvételre.

Érdeemes itt röviden kitérni arra is, hogy a háztartás nagysága nem csak a részvételt, hanem a választott pártot is befolyásolja. Míg az egy- illetve kétfős háztartásban élőknek 46, illetve 44%-a emlékezett úgy, hogy a 2010-es választások alkalmával a Fideszre szavazott, addig a négyfős háztartásban élő választóknak már 54, az öt- vagy több fős háztartásból valóknak pedig 57%-a volt Fidesz-szavazó. Vagyis a népes háztartásban élők aktivitása különösen segíti a mostani kormánypártot. Ezzel szemben az MSZP különösen az egyedülálló vagy a kis családban élők körében népszerű, a nagycsaládosok körében viszont alig rendelkezik támogatókkal. Mivel éppen ők azok, akik az átlagnál kevésbé aktív szavazók, az MSZP-t nem elhanyagolhatóan sújtja az, hogy kevésbé aktív csoportokban népszerűbb.

4. ábra: a háztartás nagyságának hatása a választói aktivitásra

A környezeti beágyazottság kapcsán pedig elmondható, hogy noha a hatása rendkívül gyenge (éppen a szignifikancia határán van), de a lazább társadalmi kapcsolatok megléte vagy hiánya is némi prognosztikai erővel bír a választói aktivitás előrejelzésében. Azok, akiknek sem rokonuk, sem barátjuk nincs, akivel elbeszélgethetnének, az átlagosnál kisebb arányban vesznek részt a szavazásban, míg a valamilyen kapcsolati hálóba beágyazott személyek nagyobb valószínűséggel fogják leadni a voksukat.

Az emberi kapcsolatok szerepéről eddig leírtakat úgy összegezzük, hogy a magányosság vagy gyenge kisközösségi kapcsolati beágyazottság óhatatlanul az egész társadalom szövetébe történő kisebb integráltságot jelent. Márpedig a parlamenti választás éppen az osztársadalmi kérdéseket érintő döntésekbe beleszólás lehetőségét biztosítja, azaz az alacsonyabb szintű integráltság törvényszerűen alacsonyabb szintű befolyásolási igénnyel jár együtt olyan ügyekben, amelyeknek másoknál kisebb involváltsággal vagyunk részesei.

5. ábra: szavazói részvétel a barátokkal, rokonokkal találkozás gyakorisága szerint

2.4. Az életkor hatása a nemszavazásra

A választói részvételt befolyásoló tényezők sorában a negyedik és ötödik helyen közismert jelenségek, az életkor és az iskolai végzettség szerepelnek. Míg a fiataloknak a politika iránti érdeklődése meglehetősen lanya, és ennek megfelelően a 25 év alattiaknak csak körülbelül fele megy el szavazni, az életkor emelkedésével párhuzamosan a szavazási hajlandóság is egyre emelkedik, és 60 év körül éri el csúcspontját (az 55 és 64 év közöttiek körében a megkérdezettek négyötöde szavazott), míg az ennél idősebbek körében megint néhány százalékponttal alacsonyabb értéket vesz fel (ld. 6. ábra).

6. ábra: választói részvétel a megkérdezett korcsoportja szerint

A fiatalok alacsony aktivitásáért számos tényező lehet felelős, de ezek közül egy mindenképpen kiemelendő. A társadalom elöregedésével a politikai napirendről hiányoznak a kifejezetten a tizenéveseket vagy a húszas éveik elején járó, még családalapítás előtt álló fiatalokat megszólító témák: a nyugdíjmelés mértéke, a nyugdíjasok utazási kedvezménye, a magánnyugdíj-pénztári rendszer átalakítása – hogy csak néhány példát említsünk a közelmúlt legfontosabb vitái közül – érthetően nem alakítanak ki erősebb bevonódást a fiatalokban.

A legfiatalabbak alacsony választói aktivitása mellett mindenképpen figyelmet érdemel a legidősebbek magatartása is: az ő részvételi arányuk ugyan megközelíti a lakosság átlagát és jóval fölülmúlja a tizen- és huszoneveseket, de látványosan alacsonyabb szintű, mint a negyvenes és ötvenes generációé. A jelenség azért fontos, mert Magyarországon ennek a korosztálynak a pártpreferenciája rendkívül eltér a társadalom többi korosztályától: itt az MSZP támogatottsága kétszerese az átlagosnak, Jobbik-szavazó ezzel szemben alig található. A korosztály erőteljesebb mozgósítása tehát nem csak a részvételi arányokban tükröződne, hanem a támogatottsági arányokat is erőteljesen befolyásolná.

2.5. Az iskolai végzettség hatása a nemszavazásra

Az iskolázottsággal kapcsolatban szintén közismert tény, hogy minél magasabb végzettségű csoportokat vizsgálunk, annál magasabb részvételi arányokkal találkozunk: míg a csupán elemi iskolát végzetek (és különösen az azt el nem végzetek) körében nem éri el a kétharmadot a részvétel, a felsőfokú végzettségűek körében ez a négyötödöt is meghaladja. Alighanem itt a politikai szocializáció hatásával van dolgunk: míg az alacsony iskolai végzettségűek közül

sokan nem értik a politikát, többségük számára valószínűleg követhetetlen, hogy mennyiben érinti az ő személyes életüket az, ha egyik vagy másik párt kerül kormányra, addig az egyre magasabb szintű tanulmányok fokozatosan megadják a politikai tájékozódás képességét, a tanulás segítségével absztraktból konkrétá válnak a politikai témák, viták, ígéretek.

7. ábra: választói részvétel a megkérdezett iskolai végzettsége szerint

2.6. A nemszavazás egyéb okai

A választási részvételt csak azért magyarázza a tényezők sorrendjében hátsó helyen álló „civil kurázsi”, mert Magyarországon hagyományosan ritka az olyan magatartás, amely nem az „illetékesek” vagy „hatóságok” cselekvését várja, ha valamilyen megoldandó probléma merül fel, hanem az állampolgárok maguk veszik kezükbe a kezdeményezést, és tesznek valamit az ügy érdekében. A felmérésben hét aktivitási forma gyakorlását mérték, amelyek között voltak politikaiak és politikamentesek egyaránt. (Például részvétel bármilyen egyesület munkájában, valamilyen termék bojkottálása, képviselő megkeresése vagy tüntetésen való részvétel.) Ezek közül a felnőtt lakosság 87%-a egyikben sem vett részt, így hiába kiemelkedően magas velük szemben a kezdeményező típusú emberek választási aktivitása, ez utóbbiak olyan kevesen vannak, hogy a teljes lakosság szavazói kedvét kismértékben magyarázhatja csak ez a tényező. Figyelemre méltó egyébként, hogy a szóban forgó kezdeményező állampolgárok kiemelkedő mértékben választották mind a Jobbikot, mind az LMP-t.

Ugyancsak szerepeltek politikai és politikamentes szervezetek is az intézményekbe vetett általános bizalom mérése során (például az országgyűlés, vagy az ENSZ, de ugyanígy a rendőrség és a jogrendszer is). Ennek során a válaszadóknak hét intézménnyel kapcsolatban kellett értékelniük az ezekben vetett bizalmukat 11 fokú skálán. (Ezúttal is, mint minden korábbi esetben, amikor egy jelenséget a kérdőívben több indikátorral mértek, elvégeztük a skálamegízhathóság ellenőrzését, az ehhez kapcsolódó Cronbach-alfa értéke 0.91 volt). Az alábbi ábra adatai szerint az intézményekkel kapcsolatos kisebb-nagyobb fokú bizalomhiány bénító erővel hat a választói részvételre. Ez logikus, hiszen a választások maguk is egyfajta társadalmi intézményt jelentenek: márpedig aki általában bizalmatlan a társadalmi intézményekkel szemben, az miért pont a választásokban hinne? Ha viszont ezzel szemben is alacsony szintű a bizalma, akkor miért venne részt a szavazásban? A tényező viszonylag korlátozott magyarázóerejének ezúttal is az az oka, hogy a lakosság egy részének (a megkérdezettek mintegy harmadának, akik gyanakvóak a társadalmi intézményekkel szemben) passzivitását jól leírja, viszont egy elégséges szintű bizalom fölött már nem ösztönöz magasabb választási aktivitásra, azaz szerepe csak egyfajta választóvízként ragadható meg.

8. ábra: választói részvétel az intézményekbe vetett bizalom szintje szerint

Az eddigiekben elemzett tényezők hatása egyaránt kimutatható a 2012-es és a 2010-es felmérés eredményeiből is, a most következők viszont csak a 2010-es adatállományon bizonyultak szignifikánsnak, 2 évvel később a szokásos szignifikanciaszint (5%) közelében voltak ugyan, de szigorú értelemben hatásuk nem egyértelmű. Ezek sorában első a

vallásosság: akik magukat valamilyen vallás vagy egyház tagjának tekintik (a lakosság fele), némiképp magasabb arányban vesznek részt a választáson, mint a magukat valláshoz tartozónak nem tekintők (76 kontra 70%). Fontos hozzátenni, hogy ezen túl sem a felekezetnek (katolikus vagy református, régi, bevett egyházhoz vagy új felekezethez tartozók), sem a vallásgyakorlás intenzitásának (milyen gyakran vesz részt a választó istentiszteleten), sem a vallásnak a mindennapi életben játszott szerepe szerint sincs különbség az emberek között a választói aktivitásban. A vallásosság szerepe alighanem közös tőről fakad a korábban már elemzett párkapcsolati és családtagok száma szerinti különbséggel: a vallásosak egy (ezúttal nagyobb) közösség tagjának érezhetik magukat, így fontosabbnak tarthatják a közösségi együttéléshez tartozó eseményekben történő részvételt is.

Szignifikanciahatáron van a társadalmi mobilitás hatása is: azok a választók, akik apjuk iskolai végzettségéhez képest lényegesen magasabb képzettséget szereztek, aktívabb szavazónak tűnnek, mint akik ugyanolyan társadalmi pozíciót foglalnak el, mint szüleik generációja. Ennek oka feltehetőleg az lehet, hogy a felfelé mobil személyek aktívabb személyiségűek, törekvőbbek, tapasztalataik azt mutatják, hogy személyes sorsuk alakításában saját döntéseiknek jelentős szerepe van, márpedig ezek a tulajdonságok a választói részvételre is jótékony hatást gyakorolhatnak. Ennek a tényezőnek az értékelése ugyanakkor különösen nehéz, mivel a rendelkezésre álló adatokból kizárólag a képzettségi mobilitás ragadható meg, ugyanakkor az elmúlt két évtizedben az iskolarendszerben végbement nagymértékű átalakulás (sokkal többen szereznek közép- és felsőfokú végzettséget, mint korábban, viszont a képzés színvonala alacsonyabb szintű) sokakat felfelé mobilnak tüntethet fel akkor is, ha tudásuk semmivel sem értékesebb, mint egy generációval korábban egy ennél alacsonyabb végzettség. Éppen ezért egy fokozatnyi különbséget nem tekintettünk mobilitásnak.

A fent elemzetteken kívül természetesen számos más társadalmi tény választói aktivitásra gyakorolt hatását feltételeztük, azonban az eredmények nem mutatták ezeket szignifikánsnak. Így például férfiak és nők részvételi aránya csak elhanyagolható mértékben különbözik (előbbieik eredménye 3%-kal magasabb), nagyvárosiak, kisvárosiak és falusiak gyakorlatilag egyforma választói aktivitást mutatnak, a kisebbségi csoportokhoz tartozók nem aktívabbak és nem is passzívabbak, mint a többség tagjai.

9. ábra: választói részvétel nemek szerint

10. ábra: választói részvétel etnikai kisebbségi csoporthoz való tartozás szerint

11. ábra: választói részvétel a lakóhely típusa szerint

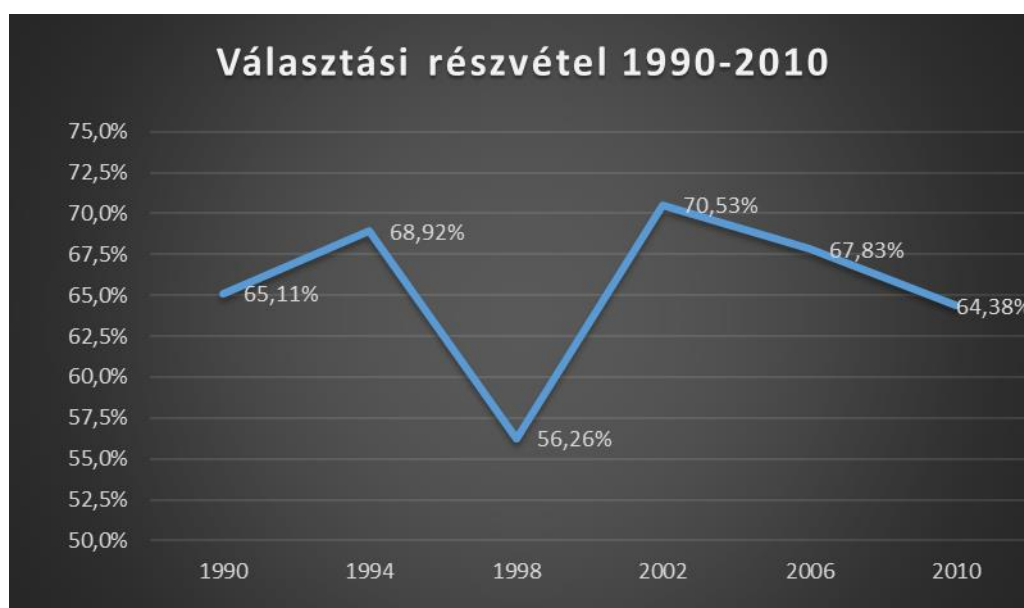
Más tények esetében is első pillantásra látszik valamiféle összefüggés a választói aktivitással, azonban a magyarázó változók kontrollálása után kiderül, hogy az összefüggés csak látszólagos. Így például a háztartás jövedelmi helyzetének szubjektív értékelése (a háztartás gond nélkül megél a jövedelméből, éppen kijön belőle, nehézségekkel vagy egyenesen nagy nehézségekkel jár a megélhetés) befolyásolni látszik a részvételt, mégpedig olyan módon, hogy a jobb jövedelmi helyzetben lévők szívesebben szavaznak (a fenti négy csoport részvételi aránya rendre 77-79-72-67 százalék). Azonban az iskolai végzettség figyelembevételével a hatás eltűnik. Ennek oka nyilvánvalóan az, hogy a magasabb végzettségűek jobb anyagi helyzetben vannak, és magasabb arányban szavaznak. Ha azonos végzettségű csoportokon belül hasonlítjuk össze a különböző jövedelmű válaszadók választási hajlandóságát, a különbségek eltűnnek, vagy tendencia nélkülivé válnak. Ugyanez a megállapítás igaz egyebek mellett a társadalmi státuszra vagy az élettél való elégedettségre is.

3. A választási részvétel alakulása megyei szinten

3.1. Az országos választási részvétel alakulása

A rendszerváltást követően eddig tartott összesen hat országgyűlési választáson átlagosan 65,5%-os volt a részvétel a választás első fordulójában leadott listás szavazatok arányát tekintve. A 2002-es választáson volt mindezidáig a legmagasabb a választói részvétel, ekkor a választásra jogosultak 70,53%-a járult az urnákhoz. A harmadik Magyar Köztársaság történetében ezt leszámítva egyszer sem haladta meg a részvételi eredmény a 70%-ot. A legkevesebben a 2002-est megelőző, 1998-as választáson vettek részt, ekkor a választói névjegyzékben szereplő állampolgároknak csupán 56,26%-a élt választójogával. A további négy választáson a részvétel mértéke nem tért el jelentős mértékben a hat választás átlagos részvételi értékétől.

12. ábra: a választási részvétel alakulása 1990 és 2010 között

Az elmúlt választások részvételi adatait idősorosan a 12. számú ábra mutatja be. A rendszerváltást követő első szabad parlamenti választáson a választásra jogosultak közel kétharmada, 65,11%-a nyilvánította ki akarátát a szavazófülkékben. Négy évvel később ennél is többen, a választásra jogosultak közel 69%-a járult az urnák elé, vagyis növekvő tendenciáról beszélhetünk az első két demokratikus választást illetően. 1998-ban azonban jelentősen visszaesett a választók részvételi kedve, az elmúlt 23 év legalacsonyabb értékét produkálva mindössze 56,26%-uk ment el szavazni, ez közel 13 százalékpontos visszaesést mutat a négy évvel korábbi részvételi arányhoz képest. Ez a rendkívül alacsony részvételi adat azonban kivételesnek bizonyult, a következő választáson minden korábbinál többen, 70,5%-nyian vettek részt a választáson, ami azóta is a modernkori demokratikus Magyarország

legmagasabb választási részvételi aránya, amely 14 százalékponttal magasabb, mint a megelőző és egyben eddig a legalacsonyabbnak bizonyuló 1998-as adat. A 2002-es országgyűlési választást követően csökkenő tendencia jellemzi az elmúlt választások részvételi arányait: 2006-ban a négy évvel korábbihoz képest 2,7 százalékponttal csökkent a választói részvétel, a legutóbbi, 2010-es voksoláson pedig a 2006-oshoz viszonyítva újabb, közel 3,5 százalékpontos visszaesést regisztrálhatunk.

3.2. A választási részvétel szintjének alakulása megyei szinten

3.2.1. Az 1990-es választás részvételi aránya

1990-ben, az első szabad, demokratikus országgyűlési választáson országos szinten a szavazók 65,11%-a vett részt, megyei szinten azonban jelentős különbségek mutatkoznak az egyes területi egységek választási hajlandósága tekintetében. Míg a legnagyobb arányban az urnákhoz járuló Vas megyeiek körében csaknem 77%-os, addig a leginkább otthon maradó szabolcsiak körében mindössze 54% alatti volt a részvétel, azaz igen nagymértékű, 23 százalékpontos volt az eltérés a legnagyobb és a legkisebb részvételi arányú megyék között. Az országos átlaghoz képest is igen jelentős, egyaránt 11-11 százalékpont feletti eltérést mutat a két legszélsőségesebb részvételi adattal rendelkező megye negatív illetve pozitív irányban.

A rendszerváltást követő első választáson hét megye ért el az országos listás részvételi aránynál magasabb, 13 pedig alacsonyabb eredményt. A „jól” teljesítő megyék közül négyben volt az országos adatnál legalább 5 százalékponttal magasabb a választási részvétel, de a két legmagasabb aktivitású megye 11 százalékponttal múlta felül az átlagos értéket. Az öt legjobb részvételi arányú megye – Budapest mellett – kivétel nélkül a Dunántúlon helyezkednek el. A magas részvételi arányú megyék sorrendje: Vas (76,81%), Győr-Moson-Sopron (76,4%), Budapest (71,18%), Veszprém (70,91%) és Zala (69,32%). Mellettük még Baranya és Heves megyékben volt az átlagosnál magasabb a részvétel, igaz, csupán minimálisan, 0,8, illetve 0,2 százalékponttal.

Az átlagnál alacsonyabb választási részvételű megyék közül három (Békés, Komárom-Esztergom és Fejér) mindössze egy százalékponton belüli eltérést mutat az országos eredménytől, további három megye pedig két százalékpontnál nem nagyobb eltérést mutat. 4 százalékpont feletti, vagyis jelentősnek mondható elmaradást öt, kivétel nélkül kelet-magyarországi megye részvételi aránya mutat, de ezek között is nagy az eltérés. Míg Borsod-Abaúj-Zemplén és Bács-Kiskun megyékben 4, illetve 4,5 százalékponttal volt alacsonyabb az országos szinttől a részvétel, addig Hajdú-Biharban csaknem 9, a legalacsonyabb részvétellel rendelkező Szabolcs-Szatmár-Beregben pedig közel 11 és fél százalékponttal. A legalacsonyabb részvételi aránnyal rendelkező megyék sorrendje így 1990-ben a következő:

Szabolcs-Szatmár-Bereg (53,71%), Hajdú-Bihar (56,31%), Jász-Nagykun-Szolnok (58,95%), Bács-Kiskun (60,64%), és Borsod-Abaúj-Zemplén (61,07%).

3.2.2. Az 1994-es választás részvételi aránya

A második parlamenti választáson valamelyest nőtt a részvételi hajlandóság országos szinten, a választókorú népesség 68,92%-a jelent meg az urnáknál. Az átlagtól való eltérés mind negatív, mind pozitív irányban csökkent, a legmagasabb választási részvételi aránnyal rendelkező megyék már nem 11, hanem mindössze 5-5,5 százalékponttal voltak magasabbak, a legalacsonyabb választási részvételi megyék pedig 7 százalékponttal maradtak el az országos adathoz képest, így a legmagasabb és a legalacsonyabb részvétellel bíró megyék között 12,7 százalékpont volt az eltérés, vagyis jelentősen homogenizálódtak a megyei részvételi adatok az előző voksoláshoz képest.

Az átlagtól – akár minimálisan is – magasabb választási részvételt 10 megye produkált, és ugyanennyi területi egységben volt az országosnál alacsonyabb a voksolási hajlandóság. A kimagasló eredményű megyék közül ugyanakkor csak kettő aktivitási mutatója volt 5 százalékponttal magasabb, mint az országos: Vas megyében 5,43, Budapesten pedig 5,33 százalékponttal volt magasabb a részvétel. A harmadik legmagasabb részvételi megye, Győr-Moson-Sopron 4, a negyedik Veszprém pedig 3,71 százalékponttal teljesített az országos szint felett, a többi megyében azonban már csupán 2 százalékpont alatti különbségeket találunk. Az 1994-ben leginkább szavazó megyék listája ennek megfelelően: Vas (74,35%), Budapest (74,25%), Győr-Moson-Sopron (72,92%), Veszprém (72,63%), és Heves (71,08%).

Az átlagostól negatív irányban eltérő tíz megye közül igazából három tekinthető kiugróan alacsony aktivitásúnak. Bács-Kiskunban és Szabolcs-Szatmár-Beregben egyaránt több mint 7 százalékponttal kisebb arányban vettek részt a választáson, mint az ország egészében, Hajdú-Biharban pedig 5 százalékponttal kevesebben. A negyedik legalacsonyabb mutatóval rendelkező Csongrád már csak 3,6 százalékponttal van lemaradva, az ötödik Pest megye pedig 2,36 százalékponttal. Az öt legalacsonyabb részvételi arányú megye rangsora a következő: Bács-Kiskun (61,65%), Szabolcs-Szatmár-Bereg (61,79%), Hajdú-Bihar (63,83%), Csongrád (65,34%), és Pest (66,56%). Az 1994-es adatok alapján továbbra is fennáll, hogy az ország nyugati megyéiben a legmagasabb, a keleti régiókban pedig a legalacsonyabb a választási hajlandóság.

1990			1994		
Megye	Megjelenési arány (%)	Országostól való eltérés	Megye	Megjelenési arány (%)	Országostól való eltérés
Szabolcs-Szatmár-Bereg	53,71%	-11,40%	Bács-Kiskun	61,65%	-7,27%
Hajdú-Bihar	56,31%	-8,80%	Szabolcs-Szatmár-Bereg	61,79%	-7,13%
Jász-Nagykun-Szolnok	58,95%	-6,16%	Hajdú-Bihar	63,83%	-5,09%
Bács-Kiskun	60,64%	-4,47%	Csongrád	65,34%	-3,58%
Borsod-Abaúj-Zemplén	61,07%	-4,04%	Pest	66,56%	-2,36%
Somogy	62,49%	-2,62%	Tolna	66,80%	-2,12%
Nógrád	62,59%	-2,52%	Jász-Nagykun-Szolnok	67,54%	-1,38%
Pest	63,26%	-1,85%	Somogy	67,77%	-1,15%
Csongrád	63,39%	-1,72%	Fejér	68,08%	-0,84%
Tolna	63,92%	-1,19%	Békés	68,17%	-0,75%
Komárom-Esztergom	64,51%	-0,60%	Borsod-Abaúj-Zemplén	69,04%	0,12%
Fejér	64,52%	-0,59%	Baranya	69,21%	0,29%
Békés	64,55%	-0,56%	Zala	69,33%	0,41%
Heves	65,33%	0,22%	Nógrád	69,80%	0,88%
Baranya	65,88%	0,77%	Komárom-Esztergom	70,22%	1,30%

Zala	69,32%	4,21%	Heves	71,08%	2,16%
Veszprém	70,91%	5,80%	Veszprém	72,63%	3,71%
Budapest	71,18%	6,07%	Győr- Moson- Sopron	72,92%	4,00%
Győr-Moson- Sopron	76,40%	11,29%	Budapest	74,25%	5,33%
Vas	76,81%	11,70%	Vas	74,35%	5,43%
Országos	65,11%		Országos	68,92%	

I. táblázat: választási részvétel az egyes megyékben (1990, 1994)

3.2.3. Az 1998-as választás részvételi aránya

Az 1998-as parlamenti választás hozta a rendszerváltást követő időszak eddigi legalacsonyabb választási részvételét országos szinten. A legalacsonyabb és a legmagasabb részvételi arányú megye egyaránt valamivel 7 százalékpont felett „lengett ki” az országos átlaghoz képest, így a megyei részvételi adatok szélsőértékei között közel 15 százalékpontnyi volt az eltérés, az előző választáshoz képest tehát nőttek a választási aktivitás megyék közötti különbségei.

Az átlagnál magasabb választási részvétel hat megyére volt jellemző, 14 megyében ennek megfelelően az országosnál alacsonyabb volt a részvételi hajlandóság. Budapesten volt a legmagasabb a választási részvétel, az átlagosnál 7,37 százalékponttal, de kiemelkedik a megyék közül Vas is, ahol 6 százalékponttal volt több szavazó 1998-ban. A fentiek mellett Győr-Moson-Sopron és Veszprém 4 százalékpontot meghaladó többlete tekinthető még jelentősen magas értéknek. Ennek megfelelően a részvételi ranglista tetején ismét nyugat-magyarországi megyéket és a fővárost találjuk, sorrendben: Budapest (63,63%), Vas (62,3%), Győr-Moson-Sopron (60,73%), Veszprém (60,66%), és Zala (58,42%).

Az alacsonyabb részvételi arányú megyék körében sem történt jelentős változás. Hajdú-Bihar és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyékben volt a legalacsonyabb a részvételi hajlandóság, itt az országos mértéket mintegy 7 százalékponttal múlta alul mindkét megye. Bács-Kiskun és Jász-Nagykun-Szolnok megyék 4,8-4,3, Békés és Csongrád megyék pedig 3,6 illetve 3 százalékponttal maradtak el az átlagos részvételi aránytól. A részvétel szempontjából leggyengébben teljesítő megyék ennek megfelelően 1998-ban is kivétel nélkül az ország keleti felében találhatóak: Hajdú-Bihar (48,84%), Szabolcs-Szatmár-Bereg (49,58%), Bács-Kiskun (51,47%), Jász-Nagykun-Szolnok (51,92%), és Békés (52,68%).

3.2.4. Az 2002-es választás részvételi aránya

Az 1998-as országgyűlési választással szemben 2002 a rendszerváltást követő magyarországi országgyűlési választásokon mért legmagasabb részvételt hozó voksolása volt, a választópolgárok több mint 70%-a járult a szavazóurnák elé. A magasabb részvétel általánosan jellemezte a megyéket, még a legalacsonyabb részvételi aránnyal bíró megyében is csaknem 65%-os volt a megjelenési arány, a legalacsonyabb és a legmagasabb részvételi mutatójú megye között pedig 12,6 százalékpontonra csökkent a különbség.

Az egyébként is magas országos részvételi aránynál jobb mutatóval 8 megye rendelkezik, bár ebből lényegét tekintve Pest (0,07 százalékpontos eltérés) és Zala (0,21 százalékpontos eltérés) az átlaggal megegyező értéket mutat. A legnagyobb arányú részvételt mutató megyék között hagyományosan a nyugati megyéket és a fővárost találjuk, közülük is kiemelkedik Budapest, amely 7 százalékponttal múlja felül a 70,5%-os országos adatot. A fővároshoz képest igazán kiugróan magas részvételt máshol nem találunk, a második Vas megyében 3,64 százalékponttal, a harmadik Győr-Moson-Sopronban pedig 3,36-tal volt magasabb az átlagosnál a részvételi hajlandóság. A legnagyobb részvételi aktivitás sorrendben Budapestet (77,52%), Vas (74,17%), Győr-Moson-Sopron (73,89%), Veszprém (72,61%), és Baranya megyéket (71,82%) jellemezte.

A legalacsonyabb választási részvétel Bács-Kiskun megyében volt 2002-ben, itt 64,95% voksolt, ami 5 és fél százalékponttal alacsonyabb az ország egészére vonatkozó adatnál. Emellett még Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében és Hajdú-Biharban volt 4 százalékpontot meghaladó mértékkel kisebb a részvételi hajlandóság, vagyis negatív irányban az előző választásokhoz képest kisebb mértékű volt az országos részvételi aránytól való eltérés. A legkevésbé szavazó megyék továbbra is a keletiek 2002-ben: Bács-Kiskun (64,95%), Szabolcs-Szatmár-Bereg (65,83%), Hajdú-Bihar (65,96%), Jász-Nagykun-Szolnok (66,65%), és Békés (66,89%).

1998			2002		
Megye	Megjelenési arány (%)	Országostól való eltérés	Megye	Megjelenési arány (%)	Országostól való eltérés
Hajdú-Bihar	48,84%	-7,42%	Bács-Kiskun	64,95%	-5,58%

Szabolcs-Szatmár-Bereg	49,58%	-6,68%	Szabolcs-Szatmár-Bereg	65,83%	-4,70%
Bács-Kiskun	51,47%	-4,79%	Hajdú-Bihar	65,96%	-4,57%
Jász-Nagykun-Szolnok	51,92%	-4,34%	Jász-Nagykun-Szolnok	66,65%	-3,88%
Békés	52,68%	-3,58%	Békés	66,89%	-3,64%
Csongrád	53,26%	-3,00%	Csongrád	67,33%	-3,20%
Somogy	54,15%	-2,11%	Somogy	67,96%	-2,57%
Fejér	54,46%	-1,80%	Borsod-Abaúj-Zemplén	68,03%	-2,50%
Tolna	54,51%	-1,75%	Tolna	68,53%	-2,00%
Pest	54,59%	-1,67%	Nógrád	69,29%	-1,24%
Heves	54,70%	-1,56%	Fejér	69,61%	-0,92%
Nógrád	55,20%	-1,06%	Heves	70,13%	-0,40%
Borsod-Abaúj-Zemplén	55,39%	-0,87%	Pest	70,60%	0,07%
Komárom-Esztergom	55,99%	-0,27%	Zala	70,74%	0,21%
Baranya	57,10%	0,84%	Komárom-Esztergom	70,98%	0,45%
Zala	58,42%	2,16%	Baranya	71,82%	1,29%
Veszprém	60,66%	4,40%	Veszprém	72,61%	2,08%
Győr-Moson-Sopron	60,73%	4,47%	Győr-Moson-Sopron	73,89%	3,36%
Vas	62,30%	6,04%	Vas	74,17%	3,64%

Budapest	63,63%	7,37%	Budapest	77,52%	6,99%
Országos	56,26%		Országos	70,53%	

II. táblázat: választási részvétel az egyes megyékben (1998, 2002)

3.2.5. Az 2006-os választás részvételi aránya

2006-ban a választásra jogosultak 67,83%-a vett részt az országgyűlési választáson. A legnagyobb arányú részvétel Budapesten (az országos átlagnál 6,5 százalékponttal magasabb), a legkisebb Jász-Nagykun-Szolnok megyében (az átlagosnál 5,25 százalékponttal alacsonyabb) volt, a két területi egység választói aktivitása között 11,75 százalékpont volt a különbség, ami azt jelzi, hogy tovább csökkentek a választási részvételi arányok közötti különbségek.

Hat megyében volt az országos átlagnál magasabb a választási részvétel, közülük azonban csak Budapest részvételi adata emelkedik ki igazán a mezőnyből, a második legaktívabb megye, Győr-Moson-Sopron már csak alig 3 százalékponttal haladja meg az országos átlagot, emellett még Vas megye eredménye nevezhető jelentékenyen átlagon felülinek, 2 százalékpontos plusszal. A legmagasabb részvételű megyék között a korábban ismerőseket találjuk, Pest megyével kiegészülve, amely az országos átlagtól még valamelyest, 0,85 százalékponttal magasabb arányával felkerült az ötödik helyre a rangsorban. A legnagyobb arányban szavazó megyék 2006-ban sorrendben: Budapest (74,33%), Győr-Moson-Sopron (70,74%), Vas (69,82%), Veszprém (68,87%), és Pest (68,68%).

A legalacsonyabb részvételi hajlandóságú megyék közül 2006-ban Jász-Nagykun-Szolnok megye emelkedett ki leginkább a sorból, itt maradt el egyedül 5 százalékpontnál nagyobb mértékben a részvételi arány az országostól, további négy megyében 3-4 százalékpont közötti volt az eltérés, a többi megyében ennél alacsonyabb volt az országos részvételi adatoktól való eltérés. A legkisebb választási részvételű megyék 2006-ban: Jász-Nagykun-Szolnok (62,58%), Borsod-Abaúj-Zemplén (63,89%), Bács-Kiskun (63,92%), Békés (64,26%) és Hajdú-Bihar (64,66%).

3.2.6. Az 2010-es választás részvételi aránya

A legutóbbi országgyűlési választáson a választópolgárok 64,38%-a vett részt, ez az 1998-as mélypont után a második legalacsonyabb választási részvételi arány az eddigi hat választás során, amely leginkább a legelső, 1990-es voksolás aktivitási mutatójára hasonlít leginkább. Lényeges különbség ugyanakkor, hogy amíg a szintén 65% körüli országos részvételi arányt hozó 1990-es választáson igen jelentős, összességében 23 százalékpontos volt az eltérés a legaktívabb és a legpasszívabb megye részvétele között, addig 2010-ben már mindössze 9 százalékpontra zsugorodott a két szélsőérték közötti távolság. Vagyis ezen a választáson volt a legkiegyensúlyozottabb a részvétel az ország megyéi között: a legkevésbé szavazó

Baranyában 3,8 százalékponttal maradt el a részvételi mutató az országostól, a leginkább szavazó Budapesten pedig 5,4 százalékponttal volt magasabb az átlagosnál.

Számszerűen hat megyében volt az országos részvételnél magasabb a választási részvétel, de közülük Fejér és Veszprém részvétele csak minimálisan haladja meg az átlagot. A legjobban teljesítő megyék közül Budapest részvétele mondható egyedül kiemelkedőnek, de már itt sem beszélhetünk a korábbi választásokat jellemző rendkívül kiemelkedő eredményről: a fővárosban valamivel több, mint 5 százalékponttal volt erősebb a részvétel az országosnál, a szintén dobogós Pest és Vas megyék pedig alig több mint 2 százalékponttal szárnyalták túl az átlagos részvételi mutatót. 2010-ben a következőképpen alakult a legnagyobb választási hajlandóságú megyék sorrendje: Budapest (69,74%), Pest (66,5%), Vas (66,43%), Győr-Moson-Sopron (65,76%), Veszprém (64,87%).

A magas választási részvételű megyékhez hasonlóan az alacsony aktivitású megyék között sem találunk kiugróan alacsony értékeket, még a legalacsonyabb részvételi mutatójú megye is kevesebb, mint 4 százalékponttal marad csak el az országostól, jellemzően pedig 2-3 százalékpontos lemaradásról beszélhetünk. Ez is azt támasztja alá, hogy 2010-re tovább homogenizálódtak a megyék részvételeiben megmutatkozó különbségek. A legkisebb részvételi arányú megyék 2010-ben, sorrendben: Baranya (60,57%), Jász-Nagykun-Szolnok (60,97%), Borsod-Abaúj-Zemplén (61,19%), Somogy (61,29%), Békés és Tolna (egyaránt 61,67%).

2006			2010		
Megye	Megjelenési arány (%)	Országostól való eltérés	Megye	Megjelenési arány (%)	Országostól való eltérés
Jász-Nagykun-Szolnok	62,58%	-5,25%	Baranya	60,57%	-3,81%
Borsod-Abaúj-Zemplén	63,89%	-3,94%	Jász-Nagykun-Szolnok	60,97%	-3,41%
Bács-Kiskun	63,92%	-3,91%	Borsod-Abaúj-Zemplén	61,19%	-3,19%
Békés	64,26%	-3,57%	Somogy	61,29%	-3,09%
Hajdú-Bihar	64,66%	-3,17%	Békés	61,71%	-2,67%

Somogy	65,21%	-2,62%	Tolna	61,71%	-2,67%
Szabolcs-Szatmár-Bereg	65,57%	-2,26%	Komárom-Esztergom	61,84%	-2,54%
Csongrád	66,26%	-1,57%	Bács-Kiskun	61,88%	-2,50%
Heves	66,52%	-1,31%	Csongrád	62,14%	-2,24%
Tolna	66,61%	-1,22%	Hajdú-Bihar	62,46%	-1,92%
Fejér	66,85%	-0,98%	Nógrád	62,92%	-1,46%
Nógrád	67,05%	-0,78%	Szabolcs-Szatmár-Bereg	63,22%	-1,16%
Zala	67,42%	-0,41%	Zala	63,54%	-0,84%
Komárom-Esztergom	67,68%	-0,15%	Heves	64,20%	-0,18%
Baranya	68,00%	0,17%	Fejér	64,46%	0,08%
Pest	68,68%	0,85%	Veszprém	64,87%	0,49%
Veszprém	68,87%	1,04%	Győr-Moson-Sopron	65,76%	1,38%
Vas	69,82%	1,99%	Vas	66,43%	2,05%
Győr-Moson-Sopron	70,74%	2,91%	Pest	66,50%	2,12%
Budapest	74,33%	6,50%	Budapest	69,74%	5,36%
Országos	67,83%		Országos	64,38%	

III. táblázat: választási részvétel az egyes megyékben (2006, 2010)

3.3. A választási részvétel változásának megyei szintű tendenciái

A hat országgyűlési választás részvételi adatainak elemzését követően elmondható, hogy választásról választásra tendenciaszerűen csökkent a különbség a megyék között, vagyis egyre inkább közeledtek egymáshoz a megyék a részvételi arányokat tekintve.

13. ábra: részvételi arány megyei szintű különbségének alakulása (1990-2010)

Ezt támasztja alá a legpasszívabb és a legaktívabb megyék értékei közötti távolságok változása is, amit a 13. számú ábra szemléltet. Míg 1990-ben még 23,1 százalékpontos volt a legkisebb és legnagyobb aktivitású megyék közötti eltérés, ezt követően 1994-ben 12,7 százalékponttra esett vissza a részvételi arányok maximumának és minimumának a különbsége, és bár 1998-ban valamelyest nőtt, 2002-től folytatódott a csökkenés: 12,57, 11,75, majd a legutóbbi, 2010-es voksoláson már csupán 9,17 százalékpontos volt ez az eltérés, vagyis két és félszer kisebb, mint a legelső választás alkalmával.

A homogenizáció ellenére éles elkülönülés mutatkozik a választási részvétel mértékében a megyék két csoportja között. Általánosan elmondható, hogy az ország nyugati, észak-nyugati megyéiben és Közép-Magyarországon, illetve Magyarország keleti, észak-keleti régióiban igen eltérő a választási részvétel mértéke, mivel előbbi területeket hagyományosan magas, utóbbiakat tradicionálisan alacsonyabb részvételi hajlandóság jellemzi.

Ezt igazolja a megyék átlagos választási részvételi mutatója is 1990 és 2010 között, amit a IV. számú táblázat szemléltet.

Megye	Átlagos választási részvétel	Országos átlagtól való eltérés
Szabolcs-Szatmár-Bereg	59,95%	-5,56%
Hajdú-Bihar	60,34%	-5,17%
Bács-Kiskun	60,75%	-4,76%
Jász-Nagykun-Szolnok	61,44%	-4,07%
Csongrád	62,95%	-2,56%
Békés	63,04%	-2,47%
Borsod-Abaúj-Zemplén	63,10%	-2,41%
Somogy	63,15%	-2,36%
Tolna	63,68%	-1,83%
Nógrád	64,48%	-1,03%
Fejér	64,66%	-0,85%
Pest	65,03%	-0,48%
Komárom-Esztergom	65,20%	-0,31%
Heves	65,33%	-0,18%
Baranya	65,43%	-0,08%
Zala	66,46%	0,95%
Veszprém	68,43%	2,92%
Győr-Moson-Sopron	70,07%	4,56%
Vas	70,65%	5,14%
Budapest	71,78%	6,27%
Országos	65,51%	

IV. táblázat: a választási részvételi arány átlaga az egyes megyékben (1990-2010)

A fenti táblázat a megyék hat országgyűlési választáson mért átlagos részvételi arányait mutatja növekvő sorrendben. A leggyengébben teljesítő megye ez alapján Szabolcs-Szatmár-Bereg, ahol a hat választás átlagában nem érte el még a 60%-ot sem a választói aktivitás. A táblázat első harmadában, vagyis a legalacsonyabb átlagos részvételű megyék között kivétel nélkül a kelet-magyarországi megyéket találjuk. Őket két dél-dunántúli területi egység, Somogy és Tolna követi, majd hét olyan megye következik, melyek részvételi átlagai már az országos átlagot – 65.5% - közelítik, alulról vagy felülről legfeljebb mindössze egy százalékponttal térve el attól, és közöttük találunk nyugati, valamint keleti megyéket egyaránt. Így tehát Nógrád, Fejér, Pest, Komárom-Esztergom, Heves, valamint Baranya és Zala megyék, közülük is Baranya tekinthető a leginkább „átlagosnak” a választási részvétel tekintetében. Az átlagos részvételi arány szerinti rangsor élmezőnyében a várakozásoknak megfelelően a nyugat- és északnyugat-dunántúli megyéket, illetve a fővárost találjuk. Közülük

Zala az országos átlagtól egy százalékponttal magasabb aránnyal bír, Veszprém pedig három százalékponttal haladja meg azt. A három legaktívabb megye – Győr-Moson-Sopron, Vas és Budapest – részvételi aránya a hat országgyűlési választás átlagában is eléri, illetve meghaladja a 70%-ot. A főváros választói aktivitása 1990 és 2010 között átlagosan csaknem eléri a 72%-ot, amivel a legaktívabb területi egysége az országnak.

3.4. Nagyobb aktivitásbeli változások az egyes megyékben

A dunántúli megyék közül Vas, Győr-Moson-Sopron és Veszprém mindvégig az élmezőnybe tartozott az elmúlt hat országgyűlési választáson, azonban mindhárom megyére jellemző tendencia, hogy a kezdeti kiugróan magas választási részvételek egyre inkább hozzásimultak az ország egészére jellemző részvételi arányhoz.

Győr-Moson-Sopron és Vas megyék részvételi mutatói 1990-ben még 11 százalékponttal haladták meg az átlagot, 2002-re azonban négy százalékponton belülre esett vissza a két megye fölénye, a legutóbbi voksolás alkalmával pedig már csak 1,4, illetve 2 százalékponttal haladta meg e két megye mutatója az országos átlagot. Mindezek ellenére e két megye folyamatosan a legmagasabb részvételű megyék között szerepelt, mert a korábban bemutatott általános tendencia a részvételbeli különbségek kiegyenlítődése megyei szinten. Ugyanez igaz Veszprém megyére is, azzal a kitételrel, hogy ott eleve nem volt annyira kiugróan magas a választási részvétel az első választás alkalmával, de az átlagos részvételhez viszonyított csökkenés üteme ezt leszámítva itt is hasonló.

Pest megye részvételi mutatója is viszonylag szűk intervallumon belül változott a rendszerváltást követő választásokon, az átlagos részvételhez viszonyított eltérése -2,36 és +2,12 százalékpont között alakult, külön kiemelni viszont a pozitív irányú tendencia miatt érdemes. Az első három voksolás alkalmával másfél százalékpontoz közel mértékben volt itt alacsonyabb a részvétel, mint országos szinten, 2002-ben azonban átfordult a pozitív irányba a megye részvételi mutatója, gyakorlatilag az átlaggal megegyező volt ekkor a részvétel, négy évvel később közel egy százalékponttal, 2010-ben pedig 2 százalékpontot meghaladó volt a megye részvételi többlete az országos adathoz viszonyítva. Ennek a tendenciának a sajátos eredménye, hogy 1994-ben még az ötödik legalacsonyabb részvételű, 2010-ben viszont már a második legnagyobb aktivitású volt Pest megye.

A jellemzően alacsony részvételi hajlandóságú megyékre is jellemző, hogy a részvételi arány választásról választásra egyre kisebb mértékben marad el az országostól, és bár szinte mindvégig ugyanazokat a kelet-magyarországi megyéket találjuk az aktivitási lista alján, néhány megye részvételi mutatója jelentős javulást mutat az évek során, ami azt jelzi, nem lehetetlen változtatni a berögzült választási részvételi mintákon. Ennek egyik példája Hajdú-Bihar, ahol 1990-ben még közel 9, de még 1998-ban is 7 és fél százalékponttal kisebb volt a részvétel az

országosnál, amivel a legalacsonyabb részvételi arányú megyék egyike volt a terület. A 2000-es évek folyamán azonban egyre csökkent az átlagtól mért lemaradás, a legutóbbi választáson már csupán 2 százalékpont alatti volt az eltérés, amivel a megye feljött a középmezőnybe a választási részvétel tekintetében.

Ennél is jelentősebb javuláson ment keresztül Szabolcs-Szatmár-Bereg megye, amely 1990-ben még sereghajtó, 1994-ben, 1998-ban és 2002-ben pedig utolsó előtti volt a megyék között a választási részvétel tekintetében, am az utóbbi két választás alkalmával sikerült elmozdulnia a lista aljáról, 2010-ben pedig már a középmezőnyben találjuk a korábban utolsó megyét. A számok nyelvén is jelentős, folyamatos javulást mutat a megye. 1990-ben még közel 11,5 százalékponttal volt itt alacsonyabb a részvétel az átlagosnál, és még négy évvel később is 7 százalékponttal múlta alul az országos értéket. 1998-ban, kismértékben tovább zárkózott az átlaghoz a megye részvételi mutatója, ám még így is 6,7 százalékponttal múlta alul azt, ráadásul még az 50%-ot sem érte el ekkor a választói hajlandóság. 2002-ben már 5 százalékponton belül volt a megye lemaradása, ami 2006-ra 2,26-ra csökkent, a legutóbbi, 2010-es voksoláson pedig már csak valamivel több, mint egy százalékponttal maradt el az országos részvételhez viszonyítva. Vagyis, húsz év alatt 10 százalékponttal javult a megye országos részvételhez mért aktivitási mutatója.

Mindenképpen ki emelni Baranya megyét, melynek részvételi mutatója a legutóbbi, 2010-es választáson jelentősen visszaesett, így közel 4 százalékponttal maradt el az átlagtól, ezzel pedig az utolsó lett a megyék rangsorában. A visszaesés azért figyelemreméltó, mert az első öt választás alkalmával mindvégig – ha mérsékelten is, de – az átlagot meghaladó részvételt mutatott, amivel jellemzően közvetlenül az élmezőny mögött végzett a megyék közti rangsorban. Ha a megyében az egyes pártokra leadott listás szavazatok számát összehasonlítjuk 2006-ban (összesen 217 ezer voks) és 2010-ben (192 ezer voks), akkor feltételezhető, hogy a részvétel visszaesése nagyrészt a baloldali szavazók otthonmaradásának köszönhető. Miközben ugyanis a Fidesz szavazóinak száma 83 ezerről 105 ezerre nőtt, a Jobbik pedig 2700-ról 24 ezerre bővülve közel tízszeresére növelte baranyai szavazóinak számát, addig az MSZP szavazótábora 105 ezerről 40.500 főre apadt. Az LMP-re és az MDF-re 2010-ben együttesen leadott szavazatok száma pedig közel megegyezik az SZDSZ és MDF 2006-os egyesített szavazatszámával. A két választás közötti 25 ezer fős részvételbeli visszaesés tehát elsősorban feltehetőleg a korábbi MSZP-szavazók passzivitásában rejlik.

Baranyához hasonlóan Komárom-Esztergom megyében is leginkább a baloldali szavazók távolmaradásának következménye lehet a megye részvételi arányának az országos átlagokhoz viszonyított csökkenése 2006 és 2010 között. 2006-ban még az átlaghoz nagyon közel eső, -0,15 százalékpontos eltérés volt ebben a megyében, 2010-ben viszont már 2,54 százalékponttal maradt el az országos átlagtól a részvétel. Az MSZP 2006-ban még 83 ezer, 2010-ben már ennek alig felét jelentő, 36 ezer szavazatot kapott, míg a Fidesz mintegy 15 ezer fővel, 64 ezerről 79 ezerre gyarapodott ez idő alatt. A Jobbik 2500-ról 21 ezerre

tornázta szavazóinak számát, vagyis a két jobboldali párt voksainak száma összesen mintegy 34 ezerrel nőtt, így még akkor is hiányzik 13 ezer baloldali szavazó, ha azt feltételezzük, hogy az MSZP-től elvándorló szavazók mind a Fideszre vagy a Jobbikra adták voksukat. Annál is inkább, mert 2006-ban az SZDSZ-re és az MDF-re szavazók száma itt is megegyezik a négy évvel később az LMP-t vagy az MDF-et támogatók számával.

A főváros az egyetlen olyan területi egység, ahol mindvégig viszonylag egyenletesen magas volt a választási részvétel, egyetlen olyan választás sem volt, ahol ne haladta volna meg a budapesti részvétel legalább öt százalékponttal az ország egészére jellemző értéket. Az eddigi hat voksolás során szűk intervallumban, 5,33 és 7,37 százalékpont között ingadozott az a szavazói többlet, amit a főváros fel tudott mutatni az országos adatokhoz viszonyítva, vagyis Budapest mindvégig stabilan magas részvételi mutatóval jellemezhető, a dunántúli megyék csökkenő tendenciájával szemben, így nem meglepő, hogy 1998-tól folyamatosan a főváros részvételi aránya a legmagasabb megyei bontásban.

Több megye részvételi adatai voltak még relatíve kiegyenlítették az elmúlt hat parlamenti választáson. Fejér, Heves, Komárom-Esztergom, Nógrád, Somogy, Tolna, valamint a 2010-es választást leszámítva Baranya megyék képviselik ezt a csoportot. Abban is hasonlóak még ezek a megyék – Budapesttel ellentétben –, hogy a kiegyenlített választási részvétel mindvégig az országos átlag közelében maradt (2-2,5 százalékpontnál jobban nem tért el attól).

4. A választási részvétel jellemzői Budapesten

A részvételi adatok megyei szintű vizsgálatokor láthattuk, hogy a fővárosban volt átlagosan a legmagasabb a választási aktivitás az eddigi hat országgyűlési választáson. Budapest népességszáma, sajátos demográfiai helyzete miatt ugyanakkor külön figyelmet érdemel, ezért érdemes a főváros részvételi adatait részletesebben is, kerületi szinten is megvizsgálni. Az alábbi táblázat a budapesti kerületek átlagos választási részvételi arányait mutatja be az 1990 és 2010 közötti választások figyelembe vételével, illetve az egyes kerületek aktivitási mutatóinak budapesti átlagtól való eltéréseit is tartalmazza.

Kerület	Átlagos választási részvétel	Budapesti átlagtól való eltérés
VIII.	63,37%	-8,41%
VII.	65,68%	-6,10%
X.	66,81%	-4,97%
XXI.	67,07%	-4,71%
IX.	67,20%	-4,58%
XX.	68,80%	-2,98%
VI.	69,18%	-2,60%
IV.	69,33%	-2,45%
XVIII.	69,41%	-2,37%
XIII.	70,02%	-1,76%
XV.	70,32%	-1,46%
XIX.	70,49%	-1,29%
XVII.	70,96%	-0,82%
XXII.	73,57%	1,79%
III.	73,73%	1,95%
XIV.	74,11%	2,33%
XVI.	74,88%	3,10%
V.	75,06%	3,28%
XI.	77,23%	5,45%
I.	79,53%	7,75%
XII.	80,35%	8,57%
II.	80,92%	9,14%
Budapest	71,78%	

V. táblázat: a részvételi arány az egyes budapesti kerületekben (1990-2010)

A táblázat adatai rávilágítanak arra a tényre, hogy a főváros választási részvétel szempontjából sem alkot egységes, homogén területi egységet, sőt, az egyes budapesti kerületek között nagyobb eltéréseket tapasztalunk az aktivitás vizsgálatokor, mint amikor a megyék közötti

aktivitásbeli különbségeket elemeztük. Miközben az ország legkisebb aktivitású megyéje, illetve a legnagyobb arányban voksoló Budapest között átlagosan 12 százalékpontos eltérést tapasztaltunk, addig a fővároson belül, a legkisebb illetve legmagasabb arányú választási részvételt mutató kerület között ennél csaknem másfélszer nagyobb, 17,5 százalékpontos különbséget regisztrálhatunk. Szemléletes információ, hogy míg a legkisebb aktivitású Józsefváros részvételi aránya több mint két százalékponttal alacsonyabb az országos adatnál, addig a legaktívabb II. kerület közel 81%-os átlagos mutatója 15 százalékponttal szárnyalja túl az országos részvételi arányt.

A 71,78%-os, a főváros egészére vonatkozó átlagos részvételi aránynál 13 kerület mutatója alacsonyabb, kilenc kerület pedig ennél magasabb átlagos értékekkel rendelkezik. Az átlagnál gyengébb eredményt mutató kerületek közül is kilóg a nyolcadik kerület, amely több mint 8 százalékponttal múlja alul a fővárosra jellemző átlagos részvételt. Kiugróan gyengének tekinthető a szomszédos VII. kerület is, Erzsébetvárosban ugyanis hat százalékponttal marad el átlagosan a választási aktivitás mértéke Budapest egészétől. A kerület 65,68%-os átlagos részvételi mutatója ugyanakkor így is meghaladja az országos átlagot, vagyis a főváros nyolcadik kerülete az egyetlen, ahol alacsonyabb az országos átlagnál az aktivitási mutató. E két kerületet leszámítva még Kőbánya, Csepel, valamint Ferencváros (X., XXI. és IX. kerületek) választási aktivitása tekinthető jelentősen alacsonynak, 4-5 százalékponttal alulmúlva a fővárosra jellemző adatot.

Az országos viszonylatban is kiemelkedően magasnak számító budapesti átlagos részvételi mutatóhoz képest kilenc kerület rendelkezik jobb értékkel, közülük négy tekinthető jelentős részvételi többletű területi egységnek a fővárosi átlag viszonylatában, a két legmagasabb aktivitású kerületben, a II. és a XII. kerületben a hat választás során átlagosan 80% feletti volt a részvétel. Előbbi részvételi mutatója 9, utóbbi 8 százalékponttal haladja meg a budapesti átlagot. Kiemelkedően magas még az I. kerület részvételi mutatója is, itt közel 8 százalékpontos az átlagtól mért eltérés, valamint a XI. kerületben, ahol 5 százalékponttal haladja meg az átlagot az aktivitás. Az ötödik legaktívabb kerület, a Belváros ehhez képest már jóval szerényebb mértékben, valamivel több, mint 3 százalékponttal haladja meg a fővárosi átlagot részvétel tekintetében.

Már a fentiekből is kirajzolódik egy területi alapú, nyugat-kelet irányú elkülönülés, a táblázatot részletesebben vizsgálva pedig igazolódik is a felvetés, ami szerint a Duna jelenti a választóvonalat a magas és alacsony választási aktivitású budapesti kerületek között. Mind a hat budai kerületben a fővárosi átlagnál magasabb az aktivitási mutató, míg a pesti kerületek közül csak a Belvárosra, Zuglóra és a XVI. kerületre igaz ez az állítás, ráadásul a pozitív irányban a legkiugróbb eredményeket produkáló kerületek is kivétel nélkül Budán találhatóak. Általánosságban elmondható tehát, hogy Budán magas, Pesten pedig alacsonyabb a választási részvétel.

Mindez természetesen nem független a fenti kerületek kedvező szociodemográfiai tulajdonságaitól, illetve attól, hogy a főváros leggazdagabb kerületei többségében Budán találhatóak, a pesti oldalról pedig az V. kerület mutat ezzel leginkább hasonlóságot, így nem meglepő, hogy a legmagasabb részvételi arányokat is ezekben a kerületekben találjuk. Ezt a felvetést erősíti a másik oldalról a legalacsonyabb részvételi aktivitású kerületek listája, melyek jellemzően a főváros gazdasági szempontból kevésbé privilegizált, szerényebb helyzetű kerületei: Józsefváros, Csepel, Kőbánya, Ferencváros, Pesterzsébet, de az átlagnál szintén alacsonyabb részvételi Kispest és a XIII. kerület is hasonló szociodemográfiai adottságokkal bír, ezáltal is erősítve az iskolázottságból adódó gazdasági helyzet és a választási részvétel közötti összefüggést.

4.1. Nagyobb aktivitásbeli változások az egyes kerületekben

Az egyes budapesti kerületeket alaposabban vizsgálva láthatóvá válik, hogy a választási részvétel meglehetősen kiegyensúlyozott, konzisztens volt a legutóbbi két választás alkalmával, vagyis sem nagy visszaeséseket, sem kiugróan magas eredményeket nem regisztrálhatunk egy-egy kerület vonatkozásában 2010-ben a 2006-os választás részvételi adatához képest. Ha ugyanis a kerületek választási részvételeit a főváros egészére vonatkozó aktivitási arányhoz hasonlítjuk, a legutóbbi két választás között nem tapasztalunk számottevő változásokat. Szinte kivétel nélkül egy százalékponton belüli a különbség a 2006-os és a 2010-es választáson mért részvételi aránynak az átlagos budapesti részvételtől való eltérései között. Mindez azt jelenti, hogy a legutóbbi országgyűlési választások alkalmával számottevően nem változtak a kerületek aktivitási mintázatai. Mindezt az alábbi táblázat szemlélteti a részletes kerületi szintű adatokkal:

Kerület	2006-os választási részvételi arány	Budapesti átlagtól való eltérés	2010-es választási részvételi arány	Budapesti átlagtól való eltérés
I.	81,25%	6,92%	76,34%	6,57%
II.	82,85%	8,52%	78,52%	8,75%
III.	76,86%	2,53%	71,85%	2,08%
IV.	72,62%	-1,71%	67,93%	-1,84%
V.	77,45%	3,12%	73,01%	3,24%
VI.	70,74%	-3,59%	65,63%	-4,14%
VII.	68,54%	-5,79%	61,74%	-8,03%
VIII.	64,52%	-9,81%	59,50%	-10,27%
IX.	68,81%	-5,52%	64,31%	-5,46%
X.	69,55%	-4,78%	64,71%	-5,06%

XI.	78,84%	4,51%	75,10%	5,33%
XII.	82,49%	8,16%	78,22%	8,45%
XIII.	72,55%	-1,78%	68,16%	-1,61%
XIV.	76,81%	2,48%	71,96%	2,19%
XV.	72,81%	-1,52%	67,32%	-2,45%
XVI.	77,62%	3,29%	74,80%	5,03%
XVII.	74,87%	0,54%	70,80%	1,03%
XVIII.	72,57%	-1,76%	68,48%	-1,29%
XIX.	73,33%	-1,00%	68,88%	-0,89%
XX.	70,80%	-3,53%	66,84%	-2,93%
XXI.	69,86%	-4,47%	65,05%	-4,72%
XXII.	76,66%	2,33%	73%	3,23%
Budapest	74,33%		69,77%	

VI. táblázat: a választási részvétel változása az egyes budapesti kerületekben

Mindössze két kerület esetében találunk egy százalékpontnál nagyobb változást, a VII. és a XVI. kerületekben. E két kerület közül Erzsébetváros esetében valószínűsíthető, hogy a két választás között regisztrált jelentős változást az egyik politikai oldal támogatóinak passzivitása okozta.

A hetedik kerületben 2006-ban 68,54%-os volt a részvétel, ami 5,79 százalékponttal volt alacsonyabb, mint a teljes fővárosra vonatkozó részvétel. Négy évvel később 61,74%-ra csökkent Erzsébetváros aktivitási aránya, ami a budapesti átlaghoz képest már 8,03 százalékpontos lemaradást jelent. Így a két választás között 2,24 százalékponttal nőtt a kerület fővárosi átlagos részvételhez viszonyított távolsága, ami – figyelembe véve a többi budapesti kerület vonatkozó adatát – releváns változásnak tekinthető.

Ha megnézzük ebben a választókerületben a leadott szavazatok számát 2006-ban és összehasonlítjuk a 2010-es pártok által indított jelöltekre leadott voksokkal, akkor feltételezhetjük, hogy a baloldali szimpatizánsok nagyarányú otthonmaradása miatt történt ez a jelentősnek tekinthető részvételbeli visszaesés.

A kerület egyéni választókerületében 2006-ban 23438, 2010-ben 19803 érvényes szavazatot adtak le a pártok képviselőjelöltjeire összesen, azaz 3635 fővel csökkent a részvétel a kerületben. Az MSZP jelöltjére leadott szavazatok száma a felére, 9928-ról 5124-re zuhant vissza, míg a Fidesz jelöltjének szavazatszámát ezerkétszáz szavazattal, 7969-ről 9176-ra nőtt, a Jobbik pedig 748-ról 2043-ra tudta feltornászni a jelöltjére leadott voksok számát. Az SZDSZ-t 2006-ban 3721-en, az MDF-et 1072-en választották Erzsébetvárosban, míg 2010-ben az új formációként színre lépő LMP jelöltje kapott itt 3460 szavazatot. A politikai jobboldal tehát közel 1500 fővel gyarapodott, míg a baloldal pártjai összesen ötezer szavazatot veszítettek, ami lényegében az MSZP-s jelöltre leadott voksok megfelelődsének

köszönhető. A 3600 fős részvételi csökkenése mögött ezért feltehetően az MSZP-szavazók nagyarányú távolmaradása állhat.

5. Az egyes települések választási részvételi adatainak elemzése

5.1. Legalacsonyabb részvételi arányú települések

Figyelembe véve az összes eddigi demokratikus választást, 40,8%-os eredményével Nyírtét az a magyar település, ahol a legkisebb a választók aktivitása. Sorrendben utána következik Rakaca (41,9%), Beszterec (43,02%), majd Ófehértó (43,7%) és Gyulaháza (43,8%). Az érintett települések Rakaca kivételével mind Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében találhatóak, és jellemzően a kistelepülések csoportjába tartoznak, vagyis lakosság számuk nem haladja meg az 1000 főt. Az egyetlen kivételt Gyulaháza jelenti, ám a legutóbbi népszámlálás alapján ott is csupán 2200 fő él. A települések Nyíregyháza vonzáskörzetében találhatóak, és szétszórt, tanyasi szerkezetűek. A sorrendben második legpasszívabb lakosságú Rakaca Borsod-Abaúj-Zemplén megyében található, szlovák-magyar határ menti falu, és az említett települések között a legkisebb lakosság számú: mindössze 800-an lakják.

Település	Átlagos részvétel (%) (1990-2010)	Megye	Átlagos részvétel (%) (1990-2010)	Eltérés (százalékpont)
Nyírtét	40,8	Szabolcs-Szatmár-Bereg	63,2	22,4
Rakaca	41,9	Borsod-Abaúj-Zemplén	61,1	19,2
Beszterec	43,02	Szabolcs-Szatmár-Bereg	63,2	20,2
Ófehértó	43,7	Szabolcs-Szatmár-Bereg	63,2	19,5
Gyulaháza	43,8	Szabolcs-Szatmár-Bereg	63,2	19,4

VII. táblázat: A legpasszívabb települések részvételi eredményeinek eltérése a megyei átlagtól

Mint a fenti táblázat is mutatja, a legalacsonyabb részvételi települések részvételi aránya minden esetben több mint 20 százalékponttal alulmúlja azon megye eredményét, ahol fekszenek. A szabolcsi kistérség falvai erősen felülreprezentáltak az érintett települések között, ami nem meglepő, hiszen Szabolcs-Szatmár-Bereg megye az utolsó helyen szerepel, ha a megyéket növekvő sorrendbe állítjuk az 1990 és 2010 közötti átlagos részvétel szempontjából.

Az egyes választások eredményeit tekintve megállapítható, hogy az 1990 és 2010 között kicsi volt a legalacsonyabb részvételi települések adatainak szórása: szinte minden évben a rangsor végén szerepeltek.

5.2. A legmagasabb részvételi arányú települések

Kozmadombja, Ebergőc, Keresztéte, Zalaszombatfa és Teresztenye az az öt település, amelynek lakosai a rendszerváltás óta a legaktívabbak választási részvétel szempontjából. Az említett települések mindegyike megközelíti, vagy kis mértékben meghaladja a 90%-os átlagos részvételt: Kozmadombja 90,5%-os, Ebergőc 90,4%-os, Keresztéte 90,3%-os, míg Zalaszombatfa és Teresztenye 89,4, illetve 89,2%-os részvételi eredménnyel.

A települések közös jellemzője, hogy igen kicsik, a legnagyobb lakosságszámú köztük a 139 fős lélekszámú Ebergőc, Teresztenyét azonban mindössze 20-an lakják. A másik közös sajátosságuk, hogy kivétel nélkül határ menti településekről van szó. Kozmadombja, Ebergőc és Zalaszombatfa az országos választási részvételi tendenciák sajátosságait igazolja vissza, hiszen nyugat-magyarországi megyékben fekszenek: Zalában, a szlovén határ mentén (Kozmadombja, Zalaszombatfa) illetve Győr-Moson-Sopron megyében, az osztrák határ közelében (Ebergőc). Sajátos kivételnek számít Keresztéte és Teresztenye, lévén, hogy mindkettő Borsod-Abaúj-Zemplén megyében fekszik, tőszomszédságában olyan településeknek, amelyek részvétel szempontjából a sereghajtók között szerepelnek. A két falu a szlovák határ közvetlen közelében, az encsi, illetve az edelényi, kevésbé fejlett kistérségben található.

Település	Átlagos részvétel (%) (1990-2010)	Megye	Átlagos részvétel (%) (1990-2010)	Eltérés (százalékpont)
Kozmadombja	90,5	Zala	63,5	27,5
Ebergőc	90,4	Győr-Moson-Sopron	65,7	24,7
Keresztéte	90,3	Borsod-Abaúj-Zemplén	61,2	29,1
Zalaszombatfa	89,4	Zala	63,5	25,9
Teresztenye	89,2	Borsod-Abaúj-Zemplén	61,2	28

VIII. táblázat: A legaktívabb települések részvételi eredményeinek eltérése a megyei átlagtól

A megyei eredményektől vett eltérések megközelítően 30 százalékpontosak, vagyis jelentősebbek, mint az alacsony részvételi arányú település-megye reláció különbségei.

Értelemszerűen különösen igaz ez a két Borsod megyei település esetében, ahol a kiugróan magas részvételű települések a harmadik legalacsonyabb részvételi átlagú megyében találhatóak. Az egyes választási eredményeket áttekintve elmondható, hogy az érintett öt településen a részvételi arány 1994-től ugrott meg számottevően: míg 1990-ben csupán Ebergőc szerepelt az élvonalbeli települések között, 1994-től 2010-ig az öt faluból legkevesebb három a húsz legmagasabb részvételi arányú település között volt.

5.3. A választási részvétel sajátosságai az egyes településtípusokon

Magyarországon 1641 darab ezerfős lélekszám alatti kistelepülés található. 1990 és 2010 közötti részvételi átlaguk 67,3%-os, vagyis majdnem 2 százalékponttal magasabb, mint a 65,5%-os országos átlag. Megállapítható, hogy a kistelepülések között találhatóak mind a legalacsonyabb, mind a legmagasabb részvételi arányú helyiségek. Ezek alapvetően az ország keleti, illetve nyugati határ menti régióiba összpontosulnak, kiemelten Zala (legmagasabbak), illetve Szabolcs-Szatmár-Bereg megyébe (legalacsonyabbak). A kistelepüléseken a rendszerváltást követő első szabad választás óta átlagosan mintegy 4,8%-kal csökkent a választási hajlandóság.

A közepes méretű, vagyis az 1000 főnél magasabb, 50 ezer főnél alacsonyabb lakosságszámú településeken a részvételi átlag, figyelembe véve 1990-től 2010-ig a választások átlagos eredményét, 62,00%. Ez alacsonyabb mind a kistelepülések átlagánál (67,04%), mind a nagyvárosok átlagánál (68,35%). Elmondható tehát, hogy átlagosan a közepes méretű települések „teljesítenek” legrosszabbul részvételi arány szempontjából a választásokon. Ennek oka feltételezhetően az, hogy mind a kistelepüléseken a választási hajlandóságot növelő közösségi nyomás, mind pedig az inkább nagyvárosi lakosokat jellemző politikai tudatosság kevésbé érvényesül ezen településtípusoknál.

68,35%-os összesített, átlagos részvételi arányt mutatnak az 50 ezer főnél nagyobb lélekszámmal rendelkező települések az 1990 és 2010 közötti összes választás részvételi eredményét figyelembe véve. A részvétel az érintett városokban 2,31%-kal csökkent 1990 óta.

Megyei jogú város	Átlagos részvétel (%)
Kecskemét	64,7
Tatabánya	64,7
Debrecen	65
Érd	65,3
Dunaújváros	65,5

Nyíregyháza	65,6
Salgótarján	65,7
Szeged	65,8
Miskolc	66,5
Nagykanizsa	66,7
Kaposvár	67,1
Békéscsaba	67,2
Hódmezővásárhely	67,2
Szolnok	67,4
Pécs	67,8
Szekszárd	69,3
Zalaegerszeg	70,6
Győr	71,6
Székesfehérvár	72
Szombathely	72,4
Eger	72,5
Veszprém	73,1
Sopron	73,2

IX. táblázat: Megyei jogú városok átlagos részvételi aránya (1990-2010)

64,0% és 73,2% között mozog Magyarország megyei jogú városainak átlagos választási részvételi aránya 1990 óta. Figyelembe véve az összes demokratikus választás eredményét, 64,6%-kal átlagosan Tatabányán és Kecskeméten volt a legkisebb a szavazási hajlandóság, míg 73,2%-kal a soproni választók bizonyultak a legaktívabbnak.

A huszonhárom megyei jogú város eredményei kicsi szórást mutatnak az érintett települések 68,1%-os összesített átlagától. A lakosság választási részvételi szokásaira vonatkozó egyik fő megállapítás, mely szerint a dunántúli területek lakossága nagyobb aktivitást mutat, mint a közép- vagy kelet–magyarországi települések szavazói, a megyei jogú városok esetében is igazolható. A hét legmagasabb – 70% feletti – átlagos részvételi eredményt produkáló város közül hat (Sopron, Veszprém, Győr, Szombathely, Zalaegerszeg, Székesfehérvár) dunántúli megyében található, az egyetlen kivételt Eger jelenti. Figyelemreméltó a megyei jogú városok lakosságának részvételi hajlandóságát összevetni a megyei adatokkal. A városokban a részvételi arány minden esetben magasabb, vagy (megközelítően) egyenlő a megyeivel. Megyei jogú város-megye relációban a legnagyobb eltérés 8 százalékpontos: ennyivel haladja meg a székesfehérvári átlagos összesített részvétel a Fejér megyeit. Érd és Tatabánya esetében ugyanakkor a két adat megegyezik a Pest megyei, illetve Komárom–Esztergom megyei adatokkal. Jelentősebb, 6 százalékpontos eltérést találhatunk Hajdú-Bihar megye és Debrecen, illetve Szabolcs-Szatmár-Bereg megye és Nyíregyháza vonatkozásában.

A megyei jogú városok egyes választási években mért részvételi adatai 54,9% és 80,2% közé esnek. 1990 és 2010 között a megyei jogú városok között mért legalacsonyabb eredmény az összesített átlagban is sereghajtóként végzett Tatabányán volt, míg a legjobb eredményt az – összesítésben szintén éllovas – Sopron érte el 80,2 %-kal.

Az első szabad választás részvétel arányait 2010-zel összevetve látható, hogy a választói aktivitás 15 városban csökkent- és 7 városban növekedett. A legnagyobb növekedés Érd esetében áll fenn, ahol 2010-ben 8,2 százalékponttal többen vettek részt a választásokon, mint 1990-ben. A legjelentősebb csökkenést Győr mutatja, ahol 9,4 százalékponttal volt alacsonyabb a részvételi arány 2010-ben, mint 1990-ben.

Az összes megyei jogú városban csökkent a választásokon résztvevők aránya 2010-ben a 2006-os eredményekkel összevetve: a legnagyobb arányban Tatabányán, ahol 67,0%-ról 58,3 %-ra esett vissza a részvétel, 8,7 százalékponttal. Tatabányát követi Pécs 8,3 százalékpontos visszaeséssel. A legkisebb különbséget a 2006-os és a 2010-es részvételi eredmények között két alföldi város, Hódmezővásárhely (1,5 százalékpont), illetve Debrecen mutatja (2 százalékpont).

A települések szerkezetét, méretét és elhelyezkedését összevetve a részvételi adatokkal megállapítható tehát, hogy az országos, de a megyei átlagoktól is a legnagyobb eltérést a kistérségekben fekvő falvaknál tapasztalhatjuk. Körükből kerülnek ki mind a szavazási hajlandóságot tekintve legaktívabb, mind a legpasszívabb települések. Hasonlóképpen a kistelepülésekre jellemző a részvételi arányok radikális változása az 1990-es első választásoktól 2010-ig. 2006-ban induló, majd 2010-re betetőző tendencia a szabolcs megyei kistérségekbe tartozó alacsony részvételi arányú falvak lakosságának aktivizálódása, míg Baranya megyében, illetve Borsodban a passzivitás növekedése.

A megyei jogú városok, megyeszékhelyek, illetve az 50 ezer főnél nagyobb lakosságú városok eredményei nem mutatnak még csak megközelítőleg sem olyan nagyarányú változásokat a részvételben, mint egyes kis falvak.

Mind a kistelepülések, mind a városok egyaránt visszatükrözik az 1998-as, illetve a 2010-es választás részvételi mélypontját, a kisebb falvak azonban sokkal erőteljesebben, mint a nagyvárosok. A kistelepülések 1990 és 2010 közötti részvételi átlaga 2,3%-kal, a nagyvárosoké 4,8%-kal esett vissza. A megyei átlagtól vett eltérése a megyei jogú városoknak értelemszerűen kisebb, mint a kisvárosoknak.

5.4. Nagyobb aktivitásbeli változások az egyes megyei jogú városokban

Figyelemreméltóak a legutóbbi két választás során, 2006-tól 2010-ig bekövetkező változások a megyei jogú városokban. Általánosságban megállapítható, hogy az összes megyei jogú városban csökkent a részvétel a legutóbbi országgyűlési választásokon a 2006-os arányokhoz képest: 8,7 százalékpontos visszaesésével Tatabánya ebben az összehasonlításban is sereghajtó, majd Komárom-Esztergom megye székhelyét követi sorrendben Pécs 7,7, Szeged és Salgótarján egyaránt 6,9 és Nagykanizsa 6,2 százalékpontos csökkenéssel.

Négy alföldi város – Hódmezővásárhely, Debrecen, Kecskemét és Nyíregyháza – szavazópolgárainak passzivitása növekedett a legkisebb mértékben. Hódmezővásárhelyen mindössze 1,5 százalékponttal csökkent a részvételi arány 2006-tól 2010-ig, Debrecenben 2, Kecskeméten 2,1, Nyíregyházán 2,8 százalékpontos részvételi visszaesés következett be.

A legnagyobb passzivitásnövekedést mutató városok földrajzi elhelyezkedésüket tekintve eklektikus képet mutatnak, és közülük csak egy, Tatabánya szerepel az 1990-től 2010-ig átlagosan legalacsonyabb részvételt produkáló öt város között. Vagyis a visszaesésük nem tendenciózus 1990 óta, és a kelet-nyugati megosztottság sem lehet magyarázó tényező esetükben. Ebből az is következik, hogy az erőteljes részvételi visszaesést mutató városoknál feltehetően nem, vagy nem kizárólagosan a szociális és gazdasági helyzet romlása, kilátástalansága okozta a fokozódó passzivitást. Ezt látszik igazolni az is, hogy a legkisebb változást produkáló öt város kivétel nélkül az alacsonyabb fejlettségű kelet-magyarországi régióban fekszik.

A bemutatott eredmények mögött alapvetően a politikai erőviszonyok 2006 és 2010 közötti átalakulása, vagyis a baloldal jelentős meggyengülése, a Fidesz népszerűségének számottevő növekedése, és a Jobbik megjelenése áll. Ez a 2006-os és a 2010-es választási eredmények összevetéséből világosan kirajzolódik.

A legkisebb visszaesést mutató városok alapvetően „jobboldali fellegrárnak” tekinthetőek, vagyis már a 2010-et megelőző időszakban is inkább, vagy egyértelműen jobboldali adottságúak voltak. (Kivétel ez alól Nyíregyháza.) Ezeken a településeken a kiábrándult baloldali szavazók távolmaradása így nem okozhatott nagyon jelentős részvétel-csökkenést.

Hódmezővásárhelyen a Fidesz-KDNP támogatottsága stabilitást mutatott 2006 és 2010 között, mindössze 1 százalékponttal emelkedett 54-ről 55%-ra, az egykori baloldali szavazókat pedig részben sikerrel tudta megszólítani a Jobbik, amely mintegy 25%-ot ért el. (Az MSZP támogatottsága 34 százalékpontot zuhant.) Hasonló tendencia érvényesült Debrecen esetében is, bár itt a Fidesz jelentősebben, 8 százalékponttal tudta növelni

támogatottságát 2010-re, a Jobbik pedig „mindössze” 14,5%-os eredményt ért el, igaz, feltehetően ezzel is jelentős nagyságot harapott ki a korábbi baloldali szavazótáborból, szinten tartva a részvételt. A 2006-ban még baloldali többségű Nyíregyházán a jobboldal – mind a Fidesz, mind a Jobbik – sikeresen mozgósította szavazóit 2010-ben, teljesen átalakítva az erőviszonyokat. A Fidesz 37-ről 55%-ra növelte támogatottságát, a Jobbik pedig 16%-ot ért el. A korábban enyhe jobboldali fölényrel rendelkező Kecskeméten hasonló a folyamatok zajlottak le.

A kicsi visszaesést mutató megyei jogú városokról elmondható tehát, hogy olyan települések, amelyekben a jobboldal tradicionálisan erős, a kiábrándult baloldali tábornak pedig egy részét sikerrel szőlította meg a Jobbik, jelentősen mérsékelve ezzel a szavazói passzivitást.

A legjelentősebb visszaesést produkáló városok között Tatabánya, történelmi örökségéből következően is adódóan egyértelműen baloldali adottságú volt, amely a rendszerváltás óta folyamatosan alacsony részvételi hajlandósággal párosult. A város hagyományos politikai erőviszonyai 2010-ben jelentősen átalakultak: az MSZP több mint 13 százalékpontos népszerűség-csökkenést szenvedett el, a 2006-os 51%-ról 37,8%-ra zuhanva. A Fidesz 2006-os 38%-os támogatottságát 2010-re 54,7%-ra növelte. A Jobbik ugyanakkor nem tudott átütő sikert elérni. A „második helyen” végző Pécs és Szeged szintén a baloldal erős bástyáinak számítottak 2010 előtt, számos országosan ismert, helyileg beágyazott szocialista politikussal. A baloldali adottság dacára a két város politikai erőviszonyai drámai mértékben a jelenlegi kormánypártok javára módosultak. Szegeden a szocialisták támogatottsága a 2006-os 56%-ról 35%-ra zuhant, Pécsen 56%-ról 23,6%-ra, míg a Fidesz 12, illetve 15 százalékponttal javított 2006-os eredményén. Pécs esetében a Jobbik előretörése is árnyalta a képet, 11,4%-os eredményével, ez Szegednél nem volt számottevő. Az előbbiekből tehát egyértelműen arra következtethetünk, hogy a két város esetében az egykori baloldali szavazók távolmaradása okozta a jelentős részvétel-zuhanást.

Hasonló tendenciák érvényesültek Salgótarján és Nagykanizsa esetében is, így a részvételcsökkenés ezekben a városokban is nagymértékben a baloldali tábor erodálódásából fakadt. Az MSZP 2006-ban mindkét városban 50% feletti eredményt ért el, 2010-re azonban 25, illetve 22 százalékpontos népszerűségvesztést szenvedtek el. Ugyanakkor a választásokon résztvevők politikai hovatartozásának átstrukturálódását jelzi, hogy a Jobbik mind Salgótarjánban, mind Nagykanizsán a 20%-ot megközelítő támogatottságot mutatott fel.

5.5. Részvételi arány a romák lakta településeken

A politikai elemzések során közhelyként szokták emlegetni, hogy a roma lakosság jóval kisebb arányban vesz részt a választásokon, mint a nem roma magyarok. A European Social Survey 2012-es felmérése alapján ez nem volt alátámasztható, ezért az 1990 és 2010 közötti

települési választási részvételi arányokat tartalmazó adatbázisok alapján is megvizsgáltuk a kérdést.

A KSH 2001-es adatbázisa tartalmazza a legfrissebb elérhető számadatot a tekintetben, hogy mely településeken vallja legalább a lakosság 40 százaléka romának magát.² (A települések túlnyomó többségében ez mára már többségében roma településekké alakult át). Ez alapján a romák által leginkább lakott Baranya megye, Somogy megye, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye, Heves megye, Nógrád megye és Borsod-Abaúj-Zemplén megye az alábbi településeit érdemes vizsgálni:

Település név	Romák aránya a településen (2001)	Választási részvételi arány (1990-2010)
Alsószentmárton	54%	61%
Beret	57%	76%
Csenyéte	93%	76%
Gilvánfa	71%	56%
Hernádpetri	55%	77%
Hernádvécse	47%	62%
Istvándi	47%	53%
Köröm	52%	59%
Lak	49%	66%
Makkoshotyka	49%	57%
Pusztaradvány	48%	67%
Rakaca	60%	42%
Sóshartyán	45%	58%
Szakácsi	42%	67%
Szemere	42%	59%
Szendrőlád	63%	64%
Szin	43%	59%
Tornanádaska	63%	56%

X. táblázat: választási részvétel a legalább 40 százalékban romák által lakott településeken

Annak tükrében, hogy az elmúlt hat országgyűlési választás részvételi arányának átlaga 65,5% volt, jól látszik, hogy a romák által dominánsan lakott 18 település közül hat településen az országos átlagot meghaladja a választói aktivitás, további tíz településen csak maximum 10 százalékponttal kisebb a részvételi arány, mint az országos átlag, és mindössze két faluban, Rakacán és Istvándiban jelentős a passzivitás. Ráadásul, a szinte teljes mértékben cigányok

² <http://www.nepszamlalas2001.hu/hun/kotetek/04/tartalom.html>

által lakott településeken - mint Alsószentmárton, Csenyéte vagy Gilvánfa – sincs kiemelkedő passzivitás, sőt, Csenyétén 76 százalékos volt az átlagos választási részvétel az elmúlt 23 évben. Tény azonban, hogy 2010-re a romák által lakott települések egy jelentős részén drámaian visszaesett a részvétel, láthatóan nem a lakók etnikai hovatartozása, hanem a politikában való csalódottság miatt.

Mivel a népszámlálási adatokkal kapcsolatban gyakran merül fel az a kritika, hogy a valósánál jóval kisebb mértékben vallják be roma származásukat a megkérdezettek, ezért a még pontosabb eredmény érdekében egy másik forrást is feldolgoztunk. Bár az adatfelvétel még régebbi, de Kertesi Gábor és Kézdi Gábor Cigány népesség Magyarországon című könyvében³ részletes becslés található azon magyar településekről, ahol a roma lakosság aránya meghaladta (már 1992-ben) a 40 százalékot. Ez alapján az alábbi településekkel érdemes kibővítenünk vizsgáltunkat:

Település név	Romák aránya a településen (1992)	Választási részvételi arány (1990-2010)
Aranyosapáti	45%	52%
Arló	46%	49%
Balatonberény	42%	72%
Bogádmindszent	40%	63%
Botpalád	100%	73%
Csököly	42%	47%
Egyházasharaszti	51%	67%
Magyarmecske	54%	61%
Nagyrecse	42%	64%
Nemesdéd	40%	60%
Nógrádmegyer	45%	57%
Nyírmihálydi	45%	63%
Ságújfalu	40%	61%
Tarnabod	42%	58%
Tarnazsadány	43%	65%
Tiszabő	65%	52%
Tiszabura	64%	57%
Tizacsermely	43%	51%
Versend	71%	48%
Vilmány	41%	55%

³ http://econ.core.hu/file/download/Kertesi_Kezdi/A_cigany_nepesseg_Mo-n.pdf

Zaláta	49%	62%
---------------	------------	------------

XI. táblázat: választási részvétel a legalább 40 százalékban romák által lakott településeken

Ezen 21 település közül négyben volt átlagot meghaladó részvételi arány a választásokon 1990 és 2010 között, míg hat településen kiemelkedően alacsony volt az aktivitás. Ugyanakkor a fenti táblázat alapján is látszik, hogy nem állapítható meg semmilyen szoros korreláció a településeken lakó kisebbségek aránya és a választási részvétel között.

6. Javaslatok a politikai részvétel növelése érdekében

6.1. Kiindulópontok

Amikor egy szakpolitikai témában javaslatokat fogalmazunk meg, érdemes abból kiindulni, milyen célt tűzünk ki magunk elé: a száz százalékos választási részvétel nyilvánvalóan elérhetetlen a választáson való részvétel kötelezővé tétele nélkül. Ugyanakkor a választási részvétel általános és tartós növekedésének minden demokráciában kézzel fogható előnyei lennének.

A magas részvétel növeli a mindenkori demokratikus berendezkedés stabilitását, a kormányok és a törvényhozás – illetve az általuk létrehozott szervek és megválasztott személyek – legitimitációját, eredményesebb állampolgári beleszólást tesz lehetővé a közügyekben. Emellett egyfajta spin-over hatásként nagyobb eséllyel válik tudatos, a saját életét érintő kérdésekben aktív, ügyeit kézben tartó állampolgárrá az, aki nem fordul el teljesen a politikától. Az elkövetkezőkben tehát olyan javaslatokat fogalmaztunk meg, amelyek úgy növelhetik a politikai részvételt, hogy nem befolyásolják negatívan a demokrácia minőségét.

6.2. Adminisztratív eszközök

Radikális, de kézenfekvő – és európai államokban (Belgium, Ciprus, Luxemburg, Liechtenstein stb) nem is példa nélküli – megoldásként kínálkozik a választáson való részvétel kötelezővé tétele. Állításunk szerint azonban ez inkább a probléma elleplezését, mint valódi megoldását szolgálja. Az elemzés során ugyanis azt láttuk, hogy a vizsgált tényezők közül például az egyén elszigetelődése, az iskolázottság és a demokráciába vetett hit hiánya vezetett a választási részvételtől való tartózkodáshoz. Ezek azonban olyan problémák, amelyek önmagukban is gondot okoznak az egyénnek és a társadalomnak egyaránt. Így a komplex, a politikai közösség érdekeit szolgáló megoldás a kiváltó okok megszüntetése vagy mérséklése kell, hogy legyen, nem pedig a probléma „egyetlen tollvonással” való áthidalása. Mindez nem jelenti, hogy a szavazás kötelezővé tétele ne jelenthetne megoldást akár a legitimitációs problémára, akár bizonyos társadalmi csoportok politikából való kiszorulására, azt azonban igen, hogy a probléma körültekintőbb vizsgálatot igényel.

A szavazás kötelezővé tételének egy kevésbé radikális formája, ha az korlátozottan, mintegy „szocializációs céllal” érvényesül. E megoldás lényege az lenne, hogy csak a szavazók egy bizonyos csoportjának, az első szavazóknak tennék kötelezővé a választási részvételt. A javaslat nyilvánvaló előnyét az adná, hogy az első részvétel szocializálna a politikai élet befolyásolására. Hátránya az lehet, hogy az első szavazók tájékozatlanabbak lehetnek, a

kötelezővé tétel ellentmond a szabad választás lehetőségének, és az is, hogy az első szavazók érdekei túlzottan erősen jelenhetnek meg a kampányban a többi választó kárára. Azonban a tájékozatlanság más korcsoportokat is érinthet, a szabad választás megmaradna az érvénytelen szavazat lehetőségével és egy öregedő társadalomban, egy lassan évtizedek óta az idős választópolgárok megnyerésére koncentráló politikai szférában talán nem is akkora probléma a fiatalok erősebb képviselésének kötelessége.

Az adminisztratív szabályok közé tartozik a Magyarországon az elmúlt években állandó politikai témává vált regisztráció kérdése. Ahogyan a kötelező szavazás, úgy a regisztráció bizonyos formái is bevett eszköznek tekinthetők demokratikus országokban (Egyesült Államok, Franciaország). Azonban a kötelező regisztrációnak egyértelműen részvételcsökkentő hatása lenne egy olyan országban, ahol a feliratkozás nem tekinthető sem történelmi hagyománynak, sem a rendszerváltás óta létező politikai hagyomány részének. Ezért az aktivitás növekedésének egyik előfeltétele, hogy a részvétel növelésének általános céljában egyetértő, jelenleg vagy az elkövetkezőkben közhatalmat gyakorló vagy ezt ambicionáló politikai erők ne éljenek a kötelező regisztráció bevezetésének eszközével és ne érveljenek mellette.

6.3. Politika és állampolgári ismeretek az oktatásban

Jelen tanulmány és korábbi közvélemény-kutatások egységes alapvető megállapítása, hogy a fiatalabb korosztályokban a legalacsonyabb a közéleti aktivitás, a közügyek iránti érdeklődés. Kulcsfontosságúnak tartjuk ezért, hogy a jövőben az iskolai tanterveknek része legyen a demokrácia működését megérteni segítő, alapvető állampolgári ismeretek oktatása. Kézenfekvő lenne az állampolgári ismeretek integrálása a középfokú oktatásba, azonban kutatásunk eredményeképpen azt látjuk, hogy az életkor mellett az iskolázottság és az alacsony végzettség is negatívan befolyásolja a választási részvételt. Ebből tehát az következik, hogy fokozottan semleges formában valamiféle alapvető, demokráciára vonatkozó ismeretek már az általános iskolai oktatás részévé váljanak – ez akadályozhatja meg ugyanis, hogy a középfokú oktatásból kiszorulók a politikai élet iránti minimális érdeklődésüket is elveszítsék. Különösen azért fontos ez, mert elmúlt években nagykorúvá vált az első olyan generáció Magyarországon, amelyiknek semmilyen közvetlen negatív tapasztalata nincsen a totalitárius rendszerekkel, diktatúrákkal, ideológiai szélsőségekkel kapcsolatban. A demokratikus értékek, a demokrácia működése és a szélsőségek potenciális veszélyeire való oktatás ezért fontos preventív lépés lehet. Ezt egyrészt a történelemoktatásban lehet szemléletessé tenni – ma sokszor az osztályok „nem jutnak el” a 20. század történelmének megtanulásáig – másrészt olyan programok általánossá tételével, mint egyes diktatúra-áldozatok meghallgatása (pl. Holokauszt-túlélők beszámolóit), múzeumlátogatás (pl. Terror Háza) vagy a témába vágó filmek, színdarabok megtekintése.

A demokrácia-programoknak a formális oktatásnak kell a részét képezniük, hogy teljes generációkhoz eljusson az ország demokratikus berendezkedéséből következő értékrend. Ugyanakkor fontos, hogy nem formális oktatási keretekben is induljanak demokrácia-programok (tréningek, csere-programok, táborok, versenyek, külföldi utak stb.) annak érdekében, hogy ezen értékeket a fiatalok, ne kötelezően elsajátítandó „tananyagként” éljék meg.

Amennyiben adataink alapján elfogadjuk, hogy az iskolázottság növeli a politikai részvételi hajlandóságot, érdemes lehet 15 évről újra 18 évre növelni a tankötelezettség időtartamát. Természetesen ilyen egyértelmű korreláció nem mutatható ki az oktatás és a részvételi hajlandóság között, azonban a javaslatnak egyéb társadalmi mobilizációt és munkaerő-piaci versenyképességet is segítő hatásai lennének. Különösen akkor érdemes megfontolni a tankötelezettségi korlát újbóli megemelését, ha figyelembe vesszük, hogy a társadalmi mobilitás önmagában is a részvételt erősítő tényező lehet – az oktatási rendszerben való „benmaradás” pedig ennek egyik fontos záloga.

Szintén támogatható iránynak tartjuk azt, hogy a középiskolákban minden osztály számára tegye az állam könnyebben elérhetővé a közéleti információkhoz jutást – például olyan formában, hogy minden osztály kiválaszthatja azt a két politikai napi- vagy hetilapot, amelynek előfizetésére igényt tartana. A fiatalok politikai szocializációját segítheti továbbá, ha – brit mintára – a középiskolások ingyenesen kapnának egy általuk választott - de nem radikális értékrendű – napi- vagy hetilapot. Természetesen, figyelembe véve a magyar médiapiac meglehetősen erős pártosságát, ennek is meglennének a veszélyei, azonban a diákok figyelmét fel lehet hívni az eltérő interpretációkra is.

A közéleti aktivitás és a civil társadalom erősítése szempontjából is fontosnak tartjuk továbbá, hogy a fiatalok körében ismertebbé és elfogadottabbá váljon az iskolai tanulmányokkal párhuzamosan végzett önkéntes munka. Az önkéntesség ösztönzése valódi gyakorlati tapasztalatokhoz juttathatja a fiatalokat, az ott szerzett kapcsolatok akár a későbbi munkakeresésben is hasznosnak bizonyulhatnak, a társadalmi hatásról nem is beszélve: az ilyen típusú társadalmi szerepvállalás erősítheti a szolidaritás, a közösségépítés és a felelősségvállalás értékeit a fiatalok körében. Kutatásunk azt mutatja, hogy a választási részvételre is befolyással lehet az egyesületi tagság, az önkéntes munka, a közösségbe tartozás – ehhez hozzásegíthet annak megfelelő integrálása az iskolai rendszerbe.

6.4. Az átláthatóság megerősítése

A politikai részvételt negatívan befolyásolja, ha az emberek úgy érzik: nincsen beleszólásuk a politikai döntésekbe, azok többsége átláthatatlanul és önérdékből születik. Az elmúlt években

különösen meggyengült a társadalmi egyeztetés folyamata, amely azonban korábban sem jutott el széles közönséghez – minimumprogram lenne tehát az átláthatóbb döntéshozatal megteremtése. Hasonlóképpen érdemes lenne a törvényhozás átláthatóbbá tétele valós indoklási kötelezettséggel, végrehajtási tervekkel és hatásvizsgálatokkal, amelyek a médián keresztül juthatnának el a választókhöz (és valószínűleg a közpolitikák végrehajtási hatékonyságát is növelnék).

A korrupciós ügyek nem kizárólag az érintett pártok és politikusok népszerűségét, potenciális szavazótáborának távolmaradását okozhatják, hanem az egész politikai életbe vetett bizalmat alááshatják. A széles hatáskörrel bíró antikorrupciós testületek, a közpénzköltés átláthatóvá tétele, a közbeszerzések egyszerűsítése, az önkormányzatok és a költségvetési szervek gazdálkodásának nyilvánossága egyértelműen erősíthetné a demokráciába vetett bizalmat. Amíg az emberek azt látják, hogy „ami állami, az korrupt”, addig a demokratikus pártokat és politikusokat is könnyebb egy kategóriába sorolni, és a nyilvánvaló különbségek ellenére inkább nem választani közülük.

6.5. Politika Észak- és Kelet-Magyarország számára

Legkésőbb a 2010-es magyarországi országgyűlési választáson rá kellett volna döbbsen a mainstream, demokratikus politikai pártoknak, hogy főként az északkelet-magyarországi régióban komoly tartalékok lehetnek a politikának – hiszen a szélsőjobb itt komoly bázist épített ki. Természetesen ez a szavazói réteg is többnyire azokból került ki, akik a korábbi választásokon már részt vettek, csak kiábrándultak pártjaikból, így teret nyitva a szélsőjobbnak. Azonban ez a tendencia kiválóan mutatja, mennyire „magukra hagyták” a demokratikus pártok választóik egy jelentős részét. Miközben a szélsőjobb a tágran vett kampányban több ezer (!) lakossági fórumot szervezett országsszerte, eljutott olyan településekre is, ahová korábban magasabb tisztséget viselő vagy arra pályázó politikusok be sem tették a lábukat. Ez lett népszerűségük egyik meghatározó eleme.

Az elmúlt időszakban a demokratikus pártok kezdték felismerni ezt a problémát – de a regionális programok elkészültét (MSZP) nem feltétlenül követte koherens, a korábban a politika által el nem ért szavazókhoz szóló kommunikáció, a szélsőjobb témáinak és egyes programpontjainak integrálása (Fidesz-KDNP) pedig szavazatszerzési szempontból célravezető lehet, de a politikai részvételt nem segíti. Kisebb pártok (DK, Együtt-PM, LMP) számára pedig komoly hátrányt jelent, hogy nem feltétlenül rendelkeznek olyan szervezettel, amely kisebb településeken – vagy akár középvárosokban – komoly állandó aktivitást tud kifejteni. Ha egy politikai erő megpróbálja kinőni a „regionális párt” státuszt, politikájának ugyanúgy szólnia kell a kelet-magyarországi, mint a nyugati régióban élő szavazókhoz.

6.6. Szegény és/vagy roma szavazók integrálása

Bár elemzésünk nem mutat ki érdemi különbséget roma és nem roma származású szavazók aktivitása között, a 2010 és 2013 közötti időközi választásokon – és nem ritkán azt megelőzően is – számos olyan hír érkezett, amely szerint cigány származású szavazókat megvesztegettek pártok vagy politikusok a választás napján. Természetesen óriási hiba lenne ezért a nehéz sorsú embereket kárhóztatni, azonban tenni lehet ellene.

Jelenlegi például ritkán van valódi, felkészült felelőse a roma-ügyeknek a demokratikus politikai pártok között. Komoly probléma, hogy több pártban sincs olyan képviselő, akinek – felkészültsége vagy tapasztalata okán – egyértelmű feladata lenne a cigánysággal kapcsolatos politika kommunikációja. Pedig egy felkészült, médiában is „eladható” politikus rendkívül sokat tehetne az ügy társadalmi megítélésének befolyásolásért és a cigány szavazók megszólításáért, aktivitásának növeléséért.

A pártok jelenleg ritkán járnak elől jó példával a romák közéleti aktivitásának növelésében is, holott a pártoknak lehetőségük van saját „kereteiken belül” is arra, hogy mutassák elkötelezettségüket. Indíthatnak roma gyakornoki vagy ösztöndíjprogramokat, tarthatnak kihelyezett sajtótájékoztatókat, képviselő-jelöltként indíthatnak felkészült (akár a pártok által felkészített) roma származású politikusokat.

Policy Solutions

Politikai Elemző és Tanácsadó Intézet

Budapest, 1065, Révay utca 10.

(1) 474-8748

info@policysolutions.hu

www.policysolutions.hu

POLICYSOLUTIONS

